

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MADS JENSEN-AALE

ERINDRINGER

FRA ET LANGT LIV

Mads Jensen-Aale.

ERINDRINGER
FRA ET LANGT LIV

MADS JENSEN-AALE

ERINDRINGER

FRA ET LANGT LIV

NYT BOGFORLAG
ODENSE

ODENSE AMTS BOGTRYKKERI . 1941

Mads Jensen-Aale's Erindringer er en jævn, sandfærdig Fremstilling af Forholdene for Husmænd og Landarbejdere igennem de sidste 60—70 Aar.

Uden Overdrivelse eller Bitterhed fortælles der om denne Befolknings dybe Fattigdom og ufri Tilværelse i Slutningen af det forrige Aarhundrede og om den store økonomiske, folkelige og politiske Fremgang, der efterhaanden er opnaaet for denne talstærke Del af Befolkningen.

Mads Jensen-Aale's egen Livsbane er et smukt Eksempel paa, hvad de ypperste af Landarbejderne med ringe Skolekundskaber og uden nogen teoretisk Uddannelse kan naa ved Dygtighed, Flid, Energi og gode Evner og dog vedblive at være den samme erhvervsmæssig og menneskelig.

København i Juli 1941.

KR. BORDING

*Paa det jævne, paa det jævne,
ikke i det himmelblaa,
der har Livet sat dig Stævne,
der skal du din Prøve staa.*

SANDSBYEN Nørre Snede er beliggende paa Jyl-lands Højderyg med Jorden skraanende ned til alle Sider. Paa det allerhøjeste Sted ligger Kirken, som ses vidt omkring. I fordums Dage bestod Byen af 5 Gaarde, hvoraf den ene tillige var indrettet til Kro med en Kørestald. Desuden var der Skolen, en Købmandsforretning og nogle Smaahuse.

Nu er det anderledes. Byen er forøget med flere Forretninger, der er Læge, Dyrlæge, Apothek og et stort Andelsmejeri. Kroen er ombygget til et moderne Hotel, der er et Afholdshotel med Biografteater o. s. v. Egnen har faaet sin Jernbane med Station i Byen. Der er fem Landeveje, der alle er stærkt befærdede. Alt dette bidrager til, at Byen stadig vokser og virker helt imponerende ved sin Beliggenhed.

Egnens Gaarde er næsten alle ombyggede og moderniserede, og det samme er Tilfældet med Husmandshjemmene. Store Dele af Egnens Jorder er bleven beplantede, og de ikke ubetydelige Granskove og de levende Hegn har givet Egnen et helt andet Præg og forøget Jordens Ydeevne.

Mine Forældre, der begge var arbejdsomme og stræbsomme, havde en Husmandsejendom, da jeg blev født. Jorden var solgt fra en større Gaard og beliggende i Udkanten af Sognet. Trods Flid og Nøjsommelighed maatte de, paa Grund af daarlige Tider og daarlige Pengeforhold, afhænde Ejendommen og flytte til en mindre, som heller ikke kunde holdes. Nu blev de Indsiderfolk og henvist til at arbejde for andre, hvilket ikke var let, da Daglønnen var lille og Arbejdet haardt. Ingen vilde have Daglejer uden til det strengeste Arbejde, og der var langtfra Arbejde til min Fader hver Dag, saa det kneb med at skaffe Føden til Familien, for ikke at tale om Klæder. Min Moder hjalp til, det hun kunde, men var Lønnen lille til Fader, var den endnu mindre til Moder. Det var mest med sin Spinderok, hun kunde tjene noget, men her var der ikke Tale om rede Penge, kun lidt Naturalier. Vel var der gode Husmødre imellem, der betalte ret godt med Varer, men mange var meget knebne, undertiden kunde de endog finde paa, at de Fattige egentlig havde det bedst, for de havde ingen Udgifter, imod hvad Gaardmandsfolkene havde. Men stille Krav var der ingen, der turde, man maatte nøjes med det, man fik, og slaa sig Taals med, at lidt var bedre end ingenting, og min Moder forstod at lave Mad med smaa Midler.

Fattigmandslejligheden bestod af en Forstue, et Køkken og en Dagligstue. Forstuen og Køkkenets Gulve var af runde Kampesten, Væggene var hvidkalkede, Døre, Vinduer og Loft umalede. I Køkkenet var der en aaben Skorsten med „Fyrsted“, hvor Maden blev lavet. Komfur var en Luksus, som kun fandtes i enkelte Gaarde og slet ikke endnu var naaet til Husmandshjemmene, langt mindre til Indsiderne.

I Dagligstuen var der heller ingen Maling paa Vinduer

og Døre og ingen Tapet paa Væggene, Gulvet var af stam-
pet Ler. Her var dog Kakkelovn. Indboet bestod af en Drag-
kiste, et Bord med et Par Træstole og en Træbænk samt
et af de gamle Vognskrin, der benyttedes til Sæde. Ved
den bageste Væg stod Sengene, det var kun et langt Brædt
fastgjort ved hver sin Endevæg og et Skillerum i Midten.
Langs Loftsbjælken var anbragt et Par Hylder, der anvend-
tes til Mælkefade, naar vi havde Mælk. Den eneste Pynt,
jeg kan huske, var Moders Kaffekopper, der stod paa Drag-
kisten, og saa et Par billige Billeder paa Væggen.

Her levede saa hele Familien Dag og Nat, her var Sove-
rum, Spiserum, Opholdsrum og Samlingsstue, naar der kom
Fremmede. Luften har jo ikke været særlig god, men det
tænkte man slet ikke paa dengang.

Til Trods for de indskrænkede Forhold kunde der somme-
tider samles slet ikke saa faa Mennesker i vort Hjem. Na-
boerne vilde gerne tale med mine Forældre. Min Fader
havde fra sin Ungdom fulgt mere med i det politiske Liv
end de fleste paa den Tid. Hans Ideal var Kong Frederik
den 6te, vel havde Frederik den 7de givet os Grundloven,
og det var udmærket, men Sjette Frederik havde løst Stavns-
baandet, og det var dog Begyndelsen til Frihed i Politik, sagde
han. Desuden var Grundloven jo blevet betydelig forringet,
hvad Frederik den 7de ikke kunde gøre ved, men det tog
alligevel noget af Glansen af Giveren. Jeg tror ogsaa, han
føjte sig skuffet over Stavnsbaandets Løsning, det mærkedes
ikke meget i Husmands- og Arbejderhjem, og da nu tillige
den Valgret, de havde faaet, blev saa stærkt beskaaret ved
den „gennemsete“ Grundlov af 1866, blev Skuffelsen endnu
større. Det var udfra de samme Tanker vor Nabo Peter
Poulsen skrev følgende Vers:

Saa haver de bygget en Gaard med Laas for,
hvorpaa Kommunen sætter os fattige Faar.
For Frihed har vi kæmpet,
for Konge og for Land,
men Friheden blev forbi
for den fattige Mand.

Det var i Virkeligheden socialistiske Tanker, der blev drøftet, uden at de kendte noget videre til den Bevægelse, der var ved at vokse frem. Poulsen skrev senere flere Viser i samme Retning, som jeg gerne vilde have set nu, for der vilde sikkert have været et og andet, der ogsaa kunde have Interesse for vor Tid. Jeg husker saaledes, at han en Vinter, da det særlig kneb med at faa Føden, skrev en Vise til Sogneraadet, hvori det hed:

O hør mine Venner, o tænk Jer nu om,
for nu er det vistnok paa Tiden
at I den fattige hjælper lidt,
for ellers kommer Socialisten.

Det kunde være forfærdelig haardt i en saadan Vinter at faa det allernødvendigste til Føden, ialtfald i denne magre Egn, men stort bedre var det vel ikke andre Steder for de fattige. „Kasser“ var der ingen af, og de fattige havde ingen Medbestemmelsesret nogen Steder, de var endog udsat for at blive haanet for deres Fattigdom, hvis de kom med Bemærkninger. Men her i Hjemmet blandt ligestillede kunde der tales frit. Det kunde være helt hyggeligt, selv i disse Omgivelser. Der blev sunget Sange og Viser, fortalt Historier, der ikke alle var lige gode og hyggelige, — men nogle kunde der dog drages Udbytte af — og Egnens Nyt blev drøftet. Aviser var der ikke meget af. Havde man en Avis,

var der som Regel fire Holdere om den, og naar hver Holder skulde have den en Dag, og Posten endda ikke skulde bringe den ind i Huset, men maatte lægge den et eller andet aftalt Sted, kunde den nok blive noget gammel, inden den sidste Abonnent fik den. Derfor maatte man nøjes med Rygter.

Gik det meget højt en saadan Aften i mit Hjem, kunde der vanke Kaffe, det vil sige, det var en brun Vædske, der nok ikke havde ret meget med Kaffe at gøre, men den lignede det da, den blev nydt med et Stykke Kandis til, Kaffebrød eller Kager var der ikke Tale om undtagen i Julen eller ved anden højtidelig Lejlighed, dersom der kunde blive Raad til det.

Jeg kan ikke sige, at jeg nogensinde har sultet, men vi levede meget tarveligt i min Barndom. Franskbrød og Sigtebrød var der som nævnt kun Tale om ved højtidelige Lejligheder, og da var det meget sparsom i et fattigt Hjem som vort. Vi var jo ikke bedre vant; men at vende tilbage til saadanne Kaar vilde vist blive svært.

Under saadanne Forhold voksede jeg op, jeg havde den Fordel, at jeg var den sidste af Flokken — jeg er født i 1865 — men det førte med sig, at jeg ingen Legekammerater havde, men maatte gaa alene og tulre om og se at finde et og andet at beskæftige mig med. Min Moder var god til at hjælpe mig hermed, hun lærte mig i en tidlig Alder at forstaa Billeder og senere at læse om dem. Jeg havde en gammel Almanak, den var mig til stor Nytte, jeg kan endnu huske flere Ting, der har staaet i den. Jeg lærte tidligt at læse, jeg kunde læse temmelig korrekt, før jeg kom i Skole, men jeg længtes efter at komme i Skole for at lære endnu mere. Jeg imødesaa med Længsel den Dag, da jeg

skulde af Sted, og endelig en Dag sagde min Fader til mig : „I Dag maa du følge med mig til Snede (som vi til daglig kaldte Landsbyen) vi skal se, om vi kan faa en Hat eller Kasket til dig“. Det kan nok være, jeg blev glad. Det var en varm Sommerdag, som drev Sveden frem, men det gjorde ingen Ting, jeg var saa optaget af det nye, jeg saa, og endnu mere af det, der var i Vente. Naa, det der stod først for var den nye Hovedbeklædning, som jo rigtignok helst skulde være en Sommerhat, men en Kasket kunde da ogsaa bruges, naar galt skulde være. Men nu vilde Skæbnen, at der var en rund Hue uden Skygge, der havde været udstillet og var falmet en Del, derfor kunde den faas billigt. Min Fader syntes godt den kunde gaa an, og den havde den Dyd, at den var billig, og jeg, som allerede havde lært at „resignere“, slog mig til Taals med den. Jeg ventede paa den store Dag, da jeg skulde møde i Skolen.

Endelig kom Dagen, jeg havde ved min Faders Side gaaet den temmelig lange Vej, jeg var vældig optaget af det, der skulde ske. Min Fader havde svært ved at besvare alle mine Spørgsmaal. Endelig naaede vi Skolen, og det var med stor Andagt, jeg traadte ind og saa alle de mange Børn, der sad paa Bænkene og saa nysgerrigt efter den nye Dreng for at se, hvad det var for en Fyr. Læreren, der var en temmelig alvorlig Mand omkring 50 Aar, tog venligt imod os, og jeg skulde med det samme give Bevis paa, om jeg kunde noget. Jeg fik Balles Lærebog, som jeg skulde læse et Stykke af, det kunde jeg nok, men jeg vidste ikke, at jeg maatte se i Bogen, og derfor gik det meget trevent, før Læreren sagde til mig: „Du maa gerne se i Bogen, min Dreng“. Saa gik det udmærket, og jeg tror jeg vandt Lærerens Gunst, som jeg høstede megen Gavn af siden.

Jeg var glad ved at gaa i Skole. Skolearbejdet tiltalte mig, jeg havde let ved at lære mine Ting og følge med. Men der er ingen Ting uden det har sine Skyggesider. Jeg havde en lang Skolevej og ingen at følges med. Som syv Aars Purk løb jeg den lange og ensomme Vej til Skolen helt alene; det varede nogen Tid, før det formede sig saadan at jeg kunde faa Følgeskab. Men Lysten driver Værket, jeg var glad ved Skolen og alt det nye, jeg her oplevede. Vi mødte tidligt om Morgenenen, om Sommeren Kl. 6, om Vinteren Kl. 9, og da der var en halv Mils Vej at gaa, skulde jeg jo tidligt op; men det gjorde ingen Ting. Naar jeg var vækket af min Moder, læste jeg hurtigt min Lektie over og løb rask til Skolen. Jeg indrømmer, jeg var ikke altid lige dristig, jeg skulde nemlig gennem et Dalstrøg, hvor der var Lyngbakker paa begge Sider med et Par magre Græsagre i Bunden, hvor der stod nogle Faar tøjrede. Der var ogsaa en Vædder med nogle store Horn, og denne Vædder skulde, efter hvad der blev sagt, være saa rent bandsat til at stange eller „støde“. For mig stod det som meget farligt, om den skulde komme løs, og jeg var alene. Det skete nu ikke, men jeg viste den største Forsigtighed, naar jeg gik forbi og var glad ved, naar Faren var overstaaet.

En anden Ting, som heller ikke var saa rart, var at vor Nabo, der var Gaardmand og Smed, havde en Hund, der gik løs og sommetider kom ud efter mig. Den vilde vistnok ingen Fortræd gøre, men den gøede, og det var nok til at gøre mig bange, og det kan nok være, jeg kunde bruge Benene, indtil jeg var kommet over Markskellet, for saa mente jeg ingen Ret den havde til at bide mig. Naa, der skete ikke noget, og efterhaanden fik jeg mere Mod og fik ogsaa Følgeskab af Kammerater.

Jeg var som sagt glad ved at gaa i Skole, min Lærer var en udmærket Mand og en god Lærer, der forstod at lære fra sig. Han vilde have Ro og Orden i sin Skole, hvilket han ogsaa forstod at skaffe sig. Men vi holdt meget af ham, og jeg mindes ham endnu den Dag i Dag med den dybeste Ærefrygt. Jeg nød en stor Begunstigelse hos ham, nemlig dette, at faa Lov til at møde i Skolen sammen med den ældste Klasse (Skolen var, som de fleste Skoler paa Landet i den Tid, med to Klasser). Da jeg var lærenem, havde jeg ikke saa lidt ud af dette. Dette Forhold medførte en lille Begivenhed, som jeg ikke kan lade være at berette; skønt det ingen Interesse kan have for andre end mig selv, saa er det dog noget, som jeg sikkert aldrig glemmer.

En Dag, hvor jeg var mødt sammen med ældste Klasse og naturligvis ogsaa deltog i deres Lege, var vi i Frikvarteret kommet ud i Byens Udkant. Paa Vejen tilbage kom vi forbi en Gaard, der var bygget paa den Maade, at der foran Stuehuset var en bred Stenbro. Her var placeret et Hundehus, der var indrettet saadan, at det kunde drejes, naar Hunden løb rundt om det med sin Lænke. De store Drengene morede sig med at drille Hunden ved at kaste Smaasten efter den, og derved fik de den til at rende rundt om Huset, hvilket de syntes var meget morsomt. Dette skulde jeg naturligvis ogsaa prøve, men jeg var saa uheldig, at Stenen fløj ud af Haanden i Utide og tog en fejl Retning. I Stedet for at ramme Hundehuset, ramte den et Vindue i Stuehuset. At jeg var ulykkelig herover er selvsagt. Slaa en Vinduesrude ind var meget slemt, men værre blev det ved, at de store Drengene fortalte mig, at der indenfor Vinduet havde været et stort Spejl, som selvfølgelig ogsaa var gaaet i Stykker, og værre endnu blev det ved, at der var en Frø-

ken i Besøg, og hun havde netop staaet og spejlet sig paa dette Tidspunkt og var bleven slaaet halvt ihjel. At jeg var fortvivlet, kan enhver forstaa. Min Moder kunde ikke forstaa, at jeg pludselig var blevet saa ked af at gaa i Skole. Jeg fik Lov til at blive hjemme nogle Dage, men det kunde ikke vare ved. Jeg maatte i Skole igen. Læreren, min gode Ven, havde facit Begivenheden forebragt med Undtagelse af det forfærdelige Tillæg. Han sagde, at jeg gjorde bedst i at gaa til Manden og fortælle ham, hvordan det var gaaet til. Vandringen hen til Gaarden var ikke let. Men der var dog ingen Vej uden om. Jeg husker endnu, hvordan Manden tog imod mig, det var ikke med blid Røst. Jeg fortalte ham nu i alle Enkeltheder, hvordan det var gaaet til. Da jeg var færdig med min Beretning, lagde han sin Haand paa mit Hoved og sagde: „Det var Ret min Dreng, jeg kan se, du taler Sandhed. bliv ved med det, saa skal det nok gaa. Her har du fire Skilling og gaa kun saa“.

Den Lettelse og Glæde, der fulgte herpaa, er ubeskrivelig, men sikkert er det, at det virkede langt bedre paa mig, og mod Gentagelse, end om jeg havde faaet en Dragt Prygl, hvilket ikke havde været saa utænkeligt i de Tider.

Forholdet mellem Læreren og mig blev om muligt bedre efter dette, og det var mig derfor en stor Sorg, at jeg allerede efter at have gaaet mine første to Skoleaar her blev flyttet over til en anden Skole.

Mine Forældre maatte flytte, og jeg kom saa til en anden Skole. Læreren her var en ung Mand, livlig og fuld af Humør, og vi Børn holdt meget af ham. Vi boede i Skolens Nærhed, og jeg kom derfor ofte dertil, ogsaa uden for Skoletiden. Det hændte, at Læreren tog mig ind i Lejligheden til sig, hvor han viste mig mange Ting, f. Eks. Billeder fra

Dyrelivet, og forklarede hvad vi saa. Ikke saa sjældent læste han et eller andet eller fortalte Historie for mig, jeg løb Ærinder for ham, bl. a. gik jeg med Bud eller Brev til hans Forlovede, som senere blev hans Hustru. Jeg gjorde det gerne for at glæde ham, men vel ogsaa fordi jeg altid blev godt modtaget, og der faldt jo gerne en god Bid af til mig, og i den Henseende var jeg ikke forvænt. Hun gav mig en Dag et Sæt brugt Tøj med hjem, og stor var min Glæde, da jeg af dette fik syet en hel ny Dragt, jeg syntes nu, jeg var vældig fin. Det medførte ogsaa, at jeg nu kunde faa Lov til at komme med i Skoven, hvor vi skulde mødes med de andre Skoler i Sognet, min første og eneste Skoleudflugt.

Hvor var det en herlig Dag. Først Køreturen og derefter Samværet med de mange fremmede Børn fra de andre Skoler. Vi havde mange Oplevelser; vi morede os f. Eks. med Sækkeløb og meget andet, især var dog vor Glæde ubeskrivelig, da alle Lærerne skulde løbe om Kap, og vores var de andre meget overlegen. Det levede vi paa længe. Men ak, vor kære Lærer søgte og fik et andet Embede og nu var det gode Forhold foreløbig forbi, og desværre for bestandig.

Denne Sommer og Sommeren efter fik jeg min første Tjeneste, samme Sted, ganske vist var det kun i Høsten, men jeg var dog borte fra Hjemmet Nat og Dag, og jeg var kun 9 Aar. Jeg passede Køer og hvad andet, der kunde falde for, og det gik helt godt. Et lille Træk fra den Tid har jeg Lyst til at fortælle. Jeg blev en Dag sat til at luge i Kartoffelmarken, Ukrudtet skulde jeg samle sammen og læsse det paa en Trillebør for at køre det hjem og derefter hente Køerne. Jeg fik et godt Læs samlet, men derved blev det selvfølgelig svært at køre Trillebøren, og da det var langt

fra Gaarden, vilde det tage for meget Tid, og jeg vilde have ondt ved at faa Køerne hjem til Tiden. Jeg fandt da paa, at dersom jeg kunde faa Karlen, der pløjede ved Siden af, til at køre Trillebøren, saa vilde jeg samle Køerne, og saa kunde Sønnen i Gaarden, der var 6 Aar, trække dem, medens jeg kunde køre Hestene, hvilket vilde spare meget Tid. Det gik efter min Beregning, baade Sønnen og Karlen gik ind paa mit Forslag, og hele Karavanen stiledede mod Gaarden, men saa skete der noget forfærdeligt, i Nærheden af Gaarden var en Dam, og her tog Køerne Magten fra Drengen og løb ud i Dammen. Det var nu ikke saa slemt, men Konen stod derude og saa det hele, og da hun fik at vide, hvem der havde fundet paa det, kan det nok være, jeg fik Skænd og blev kaldt en slem Dreng. Jeg synes den Dag i Dag, det var med Urette.

*

Endelig efter mange Aars Anstrengelser lykkedes det min Fader at skaffe sig et Stykke Jord, ganske vist kun til Leje, men paa langt Aaremaal og med Ret til Fremleje. Her opførte han et Hus, som ikke adskilte sig synderligt fra de andre, vi havde boet i. Men det var dog vores Hus, og det gav en vis Tryghedsfølelse, nu var mine Forældre frie Folk, som ingen kunde fortrænge, naar bare Afgiften paa Jorden blev betalt. Jorden var lejet fra Gaarden „Tranholm“ og var beliggende langs et Aaløb, der kaldes Mattrup Bæk og er en Gren af Gudena.

Til Tranholmgaard hørte en Granskov, hvor min Fader skulde være Førstemand, det betød ikke andet i Penge, end at han her havde Arbejde, saasart der var noget, der skulde udrettes, og det var der jævnligt. Folk der købte Træ i Skoven vilde gerne raadføre sig med min Fader om, hvad

det købte Træ bedst kunde anvendes til og i mange Tilfælde fik de ham til at tilberede det efter Hensigten. Der var ingen Savværker i vid Omkreds, men min Fader savede Lægter og Brædder ved Haandkraft.

Det var et haardt Arbejde og bidrog vel ogsaa til, at han altfor tidligt afkræftedes. Den før saa kraftige Mand tabte Kræfterne efterhaanden og døde 67 Aar gammel, efter i flere Aar at have været affældig.

Men for mig var det et godt Fremskridt. Her var noget at gøre, jeg kunde hjælpe Far med Arbejdet, jeg tumlede mig i Aaen, jeg badede og fiskede, der var mange Slags Fisk, f. Eks. Ørreder, Aborrer, Skaller, Gedder og ikke at forglemme Aal, ikke i Overflod, men dog saadan, at jeg ikke saa sjældent kunde give min Moder et Par Fisk til Hjælp i Husholdningen, og det var kærkomment. Jeg skulde jo ogsaa i Skole her, selv om det ikke blev saa meget. Skolen jeg gik til blev holdt i en Stue, der var lejet af en Husmand. Læreren havde en Skole mere, og her var Beboelseslejlighed til. Der var temmelig langt mellem Skolerne, saa der var et godt Stykke at gaa, det kunde være temmelig besværligt Vinterdage i Regn- eller Snevejr, saa det var vel ikke at fortænke Læreren i, at han undertiden lod sig overtale til at drikke en Kop Kaffe med Konen i Huset, Middagsfrikvarter skulde holdes, og der skulde holdes op i Skolen saa tidligt, at Læreren kunde naa hjem, før det blev altfor mørkt, for det var en vildsom Vej. Der blev derfor ikke saa mange Timer daglig i Skolen, og der kunde jo kun blive 3 Dage om Ugen, og da vi kun havde een Klasse, hvor vi gik sammen fra det syvende til det fjortende Aar, kunde Undervisningen kun blive mangelfuld. Læreren var en brav Mand, men Vilkaarene, der bødes ham, vilde vi i

vore Dage sige, var under al Kritik. Det blev derfor kun de Fag, vi havde særlig Anlæg for, vi havde lidt ud af, det var for mit Vedkommende Læsning og Regning, her kunde jeg undervise mig selv en hel Del.

Den sidste Sommer før Konfirmationsforberedelsen kom jeg ud at tjene i en fremmed Egn og kom igen i en ny Skole. Her skulde jeg have været udskrevet af Skolen om Sommeren, hvilket Præsten dog satte sig imod, saa det ikke blev til noget. Skolen her var delt i to Klasser, og ældste Klasse gik i Skole 2 halve Dage om Ugen om Sommeren. Jeg nød disse 2 Dage, her var dog Mulighed for at lære mere end jeg var vant til. Vor Lærer var en ung Mand, der var afholdt af os Børn, og for mit Vedkommende maa jeg sige, at til Trods for, at han kun skulde have mig denne Sommer og kun 2 Dage om Ugen, tog han sig meget af mig. Han var lige blevet gift, og hans Enke, som min Hustru og jeg mange Aar efter kom en Del sammen med, havde Lyst til at fortælle om, hvorledes han en Gang havde faaet en ny Dreng i Skolen, der var vant til at regne i Chr. Hansens 3die Del og slet ikke respekterede 2den Del; og Drengen, det var mig. Hun gav ham da det Raad, at han kunde give mig en af Regnebøgerne fra hans Seminarietid, hvilket han gjorde. Den var mig dog for svær, men han hjalp mig trolig, hvilket lettede en Del. Derved fremkom det gode Forhold, som vi siden fik megen Fornøjelse af.

Pladsen, jeg havde her, var vel omtrent som andre paa denne Tid, jeg maatte tidlig op, som Regel Kl. 4, og var først færdig til at gaa i Seng ved 10-Tiden om Aftenen. Men da første November kom, og jeg fik min Løn, tænkte jeg ikke mere herpaa, men travede lystig den lange Vej hjem, hvor jeg skulde være om Vinteren for at gaa til Konfirma-

tionsforberedelse. Jeg var ikke gammel nok til at blive konfirmeret om Foraaret, men det lykkedes ved at indgive Ansøgning til Biskoppen.

Nu var jeg snart naaet den Alder, hvor jeg skulde sørge for mig selv. Jeg fik Tjeneste paa Landet, og paa Grund af at jeg var stor og stærk, kom jeg til at tjene som Karl næsten med det samme til mit 19de Aar, og om den Tid er der ikke noget særligt at berette. Jeg var glad ved mit Arbejde og havde det egentlig godt, men ved en Skæbnens Tilskikkelse kom jeg til Fredericia i Foraaret 1884, da jeg var omkring 19 Aar, og derved blev mit Livs Løbebane ændret, som jeg nu i korte Træk skal fortælle om.

★

SØMANDSLIV

I Fredericia fik jeg anvist Arbejde hos en Murermester, og hos ham blev jeg til hen paa Efteraaret, da Arbejdet lidt efter lidt helt gik i Staa. Jeg var nu henvist til at søge Arbejde ved hvad som helst. Der blev mindre og mindre at opdrive i Byen, og jeg søgte derfor ud paa Landet, men her var heller ikke noget Arbejde at faa, selv til en megen lille Løn. Jeg forsøgte at sætte mit Lønkrav ned til 25 Øre om Dagen, men ikke engang til den Løn kunde jeg opdrive noget.

En Dag kom jeg ind i det Pensionat, hvor jeg plejede at faa Kosten, Værtinden dér lod sig mærke med, at hun forstod Situationen og tilbød mig Kosten paa Kredit, om det saa skulde vare hele Resten af Vinteren. Det kunde jeg ikke andet end tage imod med Tak, saa var jeg jo saavidt bjerget. Jeg tjente dog 3 Kroner i Vinterens Løb ved Snekastning $1\frac{1}{2}$ for Byen og $1\frac{1}{2}$ for Banen, men det forsløg jo ikke stort.

I Pensionatet kaldte de mig for Sømanden, fordi jeg engang imellem havde et Job ombord i en Skude. Maaske skulde du for Alvor prøve Søen, tænkte jeg. Og hen ad Foraaret fik jeg virkelig en Tjans. Jeg fik Hyre for Sommeren hos Skipper Larsen paa en Jagt, der hovedsagelig sejlede paa Lillebælt med Mursten og Brænde. Senere rykkede jeg længere bort fra Fredericia, fik Hyre paa Fore-and-aft-Skonnernten „Johannes“, et temmelig nyt Skib.

Vi var kun to Mand ombord, Skipperen og jeg. Der bestod et udmærket Forhold mellem os, og jeg følte mig rigtig godt tilpas med Pladsen. Et Par mindre Uheld forandrede ikke noget i saa Henseende.

Jeg maatte for det meste lave vores Mad, og i Reglen gik det ret godt, men en Dag havde jeg et Uheld. Jeg skulde koge Ærter til Middag, en Ret som de fleste Søfolk sætter Pris paa. Det gik ogsaa godt, indtil jeg smagte paa Maden, den viste sig da at være for salt, men det var der jo Raad for, mente jeg, den kunde jo spædes op med Vand, og det gjorde jeg. Men til mit Uheld havde jeg to Kedler med Vand paa Komfuret, den ene med fersk Vand og den anden med Saltvand til Opvask, jeg tog Fejl og spædede op med det salte Vand, det hjalp jo ikke paa Smagen. Det var en forfærdelig Situation, jeg kunde jo ikke undgaa Ubehageligheder af Skipperen. Til mit Held blev jeg kaldt op paa Dækket for at vende Skibet, imens brændte Ærterne paa, saa vi kunde lugte det helt ud paa Dækket, jeg fik derved Lejlighed til at kaste Maden ud til Fiskene, og Situationen var reddet.

Rejsens foreløbige Maal var Bandholm, hvor vi skulde laste Byg til København. Her havde jeg et andet Uheld, der dog kun gik ud over mig selv. Vi laa nemlig til Ankers et Stykke

fra Land, og Ladningen blev sejlet ud til os af mindre Baade, og her var det Uheldet skete. Jeg skulde manøvrere vores Skibsjolle uden om en af Baadene. Jeg havde hverken Aarer eller Baadshage i Jollen, og da jeg var lige ved at drive af, vilde jeg strække mig mest muligt ud over Siden af Jollen for at naa Baaden; dette lykkedes ogsaa, men da jeg trak mig tilbage, kom jeg til at skubbe mit Ur op af Lommen, og det gik i Vandet, Skipperen spurgte om, hvad det var der plaskede, men jeg lod som om jeg ikke vidste det, jeg mente det var nok med Tabet, som jeg jo selv maatte bære, jeg skulde ikke have Skæld-ud oven i Købet.

Da Ladningen var indtaget, fortsattes Rejsen til København, hvortil vi ankom Juleaften og fik lige fortøjet saa tidligt, at vi kunde naa at komme i Land og spise Juleaftensmaden hos nogle Bekendte af Skipperen, hvorefter jeg sammen med en Kammerat gik ud for at se paa Byen, der imponerede mig. Det var første Gang jeg var i København.

Efter at have sejlet med dette Fartøj nogle Maaneder, kom jeg med en noget større Skonnert, hvor vi var fem Mand om Bord. Vor første Rejse var fra Odense til Norge for at hente „Props“ til Leithfjorden i Skotland. Det var i Marts vi laa i Norge, og det var saa urimelig koldt, vi laa i en Havn omgivet af Fjelde, som vi naturligvis maatte op paa. Naar vi havde naaet Toppen af et Fjeld, syntes vi stadig, vi kunde se et, der var højere, og saa maatte det entres. Nogen By saa vi ikke, Kaptajnen vilde ikke vise os Vej, maaske turde han ikke, og Eggen var saa øde, at vi ikke paa egen Haand turde vove os ud at søge efter Bygden. Jeg kan derfor sige, at jeg har været i Norge en hel Uge og kun set eet Hus paa nært Hold, paa sin Vis ogsaa en Oplevelse.

Efter at vi havde indtaget Ladningen, gik Rejsen videre

ud i Vesterhavet, og nu var det først, jeg rigtig oplevede Alvoren ved at være paa Søen. Vi var ikke kommet ret langt ud, før vi fik en rigtig Storm. Jeg kan endnu huske, hvilket Indtryk det gjorde paa mig, da jeg en Morgen efter at have haft Frivagt blev sat til Rors. Jeg saa hvordan de andre Skibe, vi kunde se, snart var saa højt oppe paa Bølgerne, at man kunde se Kølen, og snart saa langt nede i Bølgedalen, at man kun kunde se Rigningen, samtidig med at vort eget Fartøj slingrede uhyggeligt. Det satte ikke Humøret op, at vi i Jammerbugten saa Masterne af en Damper, der var gaaet paa Grund. Jeg tør nok sige, at jeg ikke var saa ovenud stor paa det ved den Lejlighed. Naa, der skete ikke noget, og Situationen var vel sagtens ikke saa farlig, som jeg forestillede mig. Men hyggeligt var det ikke.

Uden Uheld kom vi i Havn ved en lille By ved Navn Charlestown, her skulde vi losse vor Ladning og tage Kul ind til Bogense.

Vi kom netop ind i Dokken paa en Tid, saa det passede at gaa til Køjs. Stor var Forbavselsen, da jeg næste Dag saa, at vi stod paa tørt Land, og at der var tørt langt ud i Fjorden. Saa stor en Ebbe og Flod som der, havde jeg ikke set før; det var et imponerende Syn.

Da Ladningen var losset og Kullene indtaget, gik Rejsen til Danmark Paa Rejsen hjem havde vi en Oplevelse i Jammerbugten. Vi laa for Anker med Modvind, da nogle Fiskere kom hen til os dels for at sælge og dels for at tage Post med i Land, — dengang var der jo ikke noget, der hed Radio. Kaptajnen købte tyve Rødspætter, de var smaa, men med fire til hver, kunde det blive en god Middag. Men der skulde jo spares, Kaptajnen forestod selv Tillavningen og Fordelingen, der faldt saaledes ud: Seks til Kaptajnen og

Styrmanden, tre til Kokken, der gik Kaptajnen til Haande. Hvordan det var gaaet til, at Kaptajnen troede han kun havde stegt femten Stykker ved jeg ikke, men i hvert Fald gik det saadan, at vi to der var tilbage fik de elleve, saa vi fik baade til Middag og Aften.

Næste Morgen, da Styrmanden og jeg havde Vagt sammen og gik og snakkede om forskellige Ting, udbrød Styrmanden: „Det er sandt, jeg skal have stegte Rødspætter til Frokost,“ hvortil jeg svarede: „Da er det skam paa høje Tid“. Men Rødspætterne var ikke til at finde, vi søgte alle Vegne, hvor der kunde være Mulighed for, at de kunde være gemt, men uden Resultat. Jeg skulde nok lade være med at fortælle, at vi havde spist dem, og at det var Kaptajnen selv der havde givet os dem. Da vi ved Rejsen derefter med det samme Skib igen var i Jammerbugten, fortalte jeg Kaptajnen, hvordan det var gaaet til. Han morede sig kosteligt over Sagen.

Løvrigt kan der om Skibet siges, at det var en rigtig Dødbider til Sejler. Vi var saaledes 35 Dage om at sejle fra en lille Plads nær ved Stockholm til Leith. Vi led ingen Nød, vi blev behandlede godt, men det var saa kedeligt at se alle de andre Skibe sejle forbi os. Men Kaptajnen trøstede os med, at vi ikke var de bagerste endnu, der var altid nogen bagefter os. Tiden fordrev vi med at fiske Makrel. Makrel er en udmærket Spise, men man kan jo ogsaa faa for meget af det gode. Jeg blev i hvert Fald saa led og ked af at spise Makrel, at de aldrig har smagt mig siden.

En Begivenhed, som jeg ikke let glemmer, var, at vi maatte ankre op i Øresund ud for Snekkersten paa Grund af Modvind og Storm, det var der mange andre der ogsaa maatte, vi anslog Tallet fra Helsingør til København til fem Hun-

drede, om dette Tal er rigtigt, ved jeg ikke, men mange var der i hvert Fald, og det var et smukt Syn at se alle disse Skibe en Sommeraften, da Vinden var løjet af og havde vendt sig, og Skibene sat Sejl. Nu stak den ene efter den anden ud i Kattegat.

Det næste Skib, jeg sejlede med, var ogsaa en Skonnert, mere ny og meget smukkere, men Forholdene var langt fra saa gode, som paa det gamle. Vi blev paamønstret i Svendborg og skulde til Vasa i Finland efter Havre til England. Det kan være trist og ubehageligt, naar der bestaar et daarligt Forhold mellem Arbejder og Arbejdsgiver paa Landjorden, men meget værre er det paa Søen og særligt paa et mindre Skib, hvor der er saa faa Mennesker, og hvor Pladsforholdene er indskrænkede. Forholdet mellem Kaptajn og Mandskab var langt fra godt, alting gik derfor trevent og kedeligt, vi udrettede hvad vi skulde, men ikke med Lyst og Interesse.

Den første Styrmand vi havde, og som var blevet paamønstret sammen med os, var paa vor Side, hvilket medførte, at han blev afmønstret allerede, da vi paa Tilbagevejen fra Vasa passerede Københavns Red. Vi andre vilde ogsaa afmønstres, men det blev os nægtet, og vi kunde ikke kræve det efter Loven. Men vi benyttede Lejligheden saa snart vi paa Hjemvejen fra England kom til Danmark; naar Skibet var losset, havde vi Ret til at gaa.

Jeg kom saa med en anden dansk Skonnert, der gik paa England, og her var betydelig bedre Forhold. Det var Efteraar, da vi sejlede, og da vi kom tilbage var det Vinter, og mange Havne var frosset til. Vi blev afmønstrede og Skibet lagt op. Jeg rejste saa ind til København til mit sædvanlige Logi hos en forhenværende Kaptajn fra Fanø. Der var mange

Søfolk uden Hyre paa Grund af Vinteren, og Udsigterne til at faa Hyre var meget smaa. Men „Fanømanden“, som vi kaldte vores Vært, sagde, at jeg kunde blive der til jeg fik Hyre, det maatte jo komme engang, selv om det kunde vare længe. Det hele var jo ikke særlig lovende, men jeg trøstede mig med, at naar jeg havde mit Ophold, maatte der jo komme bedre Tider igen, saa det forsømte kunde genoprettes.

Det gik imidlertid helt anderledes. Allerede næste Aften kaldte Værten mig ind paa sit Kontor og meddelte mig, at der var en Kaptajn fra Fanø, der gerne vilde have dansk Mandskab, og det vilde være ham en stor Glæde at skaffe sin gamle Ven solidt Mandskab, og derfor henvendte han sig til mig, om jeg vilde være med. Skibet laa i Bordeaux i Frankrig og skulde sejle til Rio Grande i Brasilien med Stykgods.

Jeg takkede min Ven baade for Tilliden og for den gode Tjans. Det var jo en Sældenhed at faa saadan en Hyre i København den Gang. Jeg fik en Dag til at gøre mig klar, næste Dag tog jeg Billet til Hamborg, hvor jeg skulde bo, til der gaves Lejlighed til at rejse videre. Jeg traf med det samme et Par af de Kammerater, der skulde med, og ved Banegaarden traf vi de sidste tre. Vi rejste saa i Fællesskab til Hamborg, her maatte vi vente to eller tre Dage. Vi benyttede Lejligheden til at se Byen, indtil vi rejste videre med det Skib, der skulde føre os til Bordeaux. Det var en Lastdamper der ikke var indrettet til Passagerer, men der var slaaget et Skot op for og agter ved Siden af Maskinrummet og slaaget nogle Senge op til os. Det var sent paa Aftenen, vi kom om Bord, saa vi undersøgte ikke Sagen saa nøje, men det gjorde heller ikke noget, Logiet var saadan, at vi sov godt. Vi blev behandlet venligt af Besætningen, saavel Officerer som Mand-

skabet. Blandt andet fik vi hver Dag udleveret en Dunk med Rødvín og en Flaske Kognak, det sidste var værst for vores første Mand, som var den eneste, der brød sig om Kognak, hvorfor han fik saa rigeligt, at jeg er alvorligt bange for, at han ikke kunde have bestaaet Spiritusprøven, om en saadan var bleven foretaget.

Rejsen gik godt, vi anløb Le Havre, hvor vi var en Dags, Tid og fik Lejlighed til at se en Del af denne smukke By. Den sjette Dag kom vi til Bordeaux, der ogsaa er en stor og smuk By, og vi opsøgtet vort Skib, hvor vi blev modtaget af Styrmanden paa en meget venlig Maade. Skibet var en hvidmalet Skonnertbrig, der var i nydelig Stand, det gjorde det bedste Indtryk paa os og bidrog sikkert til, at Forholdet mellem Kaptajnen, Styrmanden og Mandskab blev saa godt som det var fra første Færd og holdt de seksten Maaneder, jeg var om Bord.

Det varede en Dag, inden vi kom af Sted, og der blev Tid til at se lidt af Byen, men ikke af den smukke Omegn, andet end hvad vi kunde se fra Skibet, da vi sejlede ned ad Reviret. Her havde vi en Oplevelse, der let kunde have faaet alvorlige Følger, vi havde nemlig Lods om Bord, men da vi ikke kom saa langt ud den første Dag, at vi kunde klare os selv, inden det blev mørkt, maatte vi ankre op, Lodsén gik i Land for at komme om Bord igen næste Morgen. Vi var tre Mand, der blev sendt i Land med Skibsjollen og skulde tilbage med den, naar Lodsén var gaaet fra Borde. Han gjorde os opmærksom paa, at vi skulde rø et godt Stykke op mod Strømmen inde ved Land, for længere ude vilde det være umuligt at klare os for Strømmen. Vi gik ogsaa et godt Stykke op langs Strandkanten, før vi satte ud efter Skibet; men det var desværre ikke langt nok, vi kom tæt ud til Ski-

bet, men ikke nær nok til, at vi kunde faa fat i et tilkastet Tov, vi drev agter ud, og da vi endelig igen kom saa langt ind mod Land at, vi kunde modstaa Strømmen, var vi kommet langt ned ad Floden. Vi maatte nu igen ro op langs Kysten, og nu havde vi lært, at det var en meget stærk

Mads Jensen (i Midten) med to Kammerater
(fotograferet i Brasilien).

Strøm, der var her, og derfor skulde vi langt længere op, end vi var første Gang. Vi kom ogsaa højt nok op, saa højt, at vi kunde lade Jollen drive med Strømmen ned mod Skibet. Men nu kom det uheldige, vi var ikke kendt med hinanden, og derfor var der ingen, der rigtig vilde tage Kommandoen. Resultatet blev, at vi drev ned for Boven af Skibet lige mod et Anker, der hang i Klydset. En Flig af Ankeret gik lige gennem Siden af Jollen,

og jeg tænkte, at nu fik vi da en vældig Overhaling, men Kaptajnen var glad for at vi ikke forliste.

Vi sejlede den næste Dag videre ud af Biskayabugten, og her fik vi den værste Storm, jeg har oplevet. Vi havde Vinden agter, og Kaptajnen vilde ikke vende Skibet med Forstavnen mod Vinden, da han var bange for at faa Skibet slaet i Stykker inden Vendingen var gennemført. Ellers vilde det have været langt det sikreste. Vi stak saa to Tove ud agter, et i hver sit Klyds. Disse Tove, som var mange Favne lang, kunde skære Bølgerne i Stykker, saa de ikke kunde

slaa saa haardt. Stormen varede i tre Dage, og der skete ingen Skade hverken paa Skib eller Mandskab. Men en haard Tørn var det.

Nu gik Rejsen altsaa til Brasilien, vi skulde til Rio do Sul, den ligger paa den 32te sydlige Breddegrad, jeg erindrer ikke, der skete noget nævneværdigt paa Rejsen, udover at det blev varmere, dog ikke mere end vi kunde taale, da vi gik meget let paaklædt. Det kunde ogsaa regne meget voldsomt, men det var dejligt at tage Styrtebad i Regnen; samtidig kunde vi samle Vand til at vaske vort Tøj. Rejsen varede 58 Dage, da vi havde sejlet 56 Dage, sagde Kaptajnen til os, at saafremt han havde regnet rigtigt, vilde vi omkring Klokken seks samme Aften faa et Fyr at se. Og det passede. I Betragtning af, at han kun havde brugt Sekstant til Maaling, maa det vist siges at være godt beregnet. To Dage efter kom vi saa i Havn. Vi kunde ikke komme ind til Kajen, men maatte ligge for Anker et Stykke ud. Vi fik derfor ikke Landlov alle paa en Gang, der skulde være to af Mandskabet om Bord hele Tiden. Det gik ogsaa meget godt, vi laa der i seks Uger, saa der blev god Tid til at se sig om, saa vel i Byen, der ikke var særlig stor, som i den nærmeste Omegn.

Det var Paaske, mens vi laa der, og da saa vi meget, vi ikke havde set før. Det var Langfredag, to af mine Kammerater havde Landlov den Dag, den ene var Førstemanden, ham der holdt saa meget af Kognak, han kunde, desværre for ham, ogsaa lide den brasilianske Drik, der kaldtes Kognak. Ved Siden af os laa der et større græsk Skib, medens vore Kammerater var i Land lagde vi Mærke til, at Mandskabet paa Grækeren havde travlt med noget, og det viste sig, at det var en Mand, der skulde forestille Judas; hen

paa Eftermiddagen hængte de ham op mellem to Master, hvilket skulde forestille Judas, der havde hængt sig.

Da vi skulde spise til Aften hentede vi de to, der var i Land. Vi talte ikke om det, vi havde set, og de saa heller ikke noget usædvanligt. Bedst som vi sad og spiste, var min Kammerat, der sammen med mig havde set hele Ceremonien, gaaet ud, han kom ind tilsyneladende meget oprevet og sagde: „Uha, de har hængt en Mand paa Grækeren.“ Vi styrtede allesammen ud, og det var næsten ikke muligt at holde Førstemanden, der ikke var helt nøgtern, fra at entre Grækeren og skære Manden ned. Endelig faldt han dog til Ro og kom til Køjs, her hjalp den brasilianske Kognak ham til at falde i Søvn. Næste Dag laa den hængte Mand i Vandet ved Siden af os, og Førstemanden blev klar over, hvad der var sket.

Paaskedag foregik en anden Ceremoni, da bar de den katolske Præst i Procession rundt i Byen og sang Sange.

Da vi havde losset vor Ladning, indtog vi Ballast og sejlede til en anden brasiliansk By der hed „Pernambuko“, den ligger paa 8de sydlige Breddegrad. Her ankrede vi op ude i det frie Hav, og i Skibsjollen sejlede vi saa Kaptajnen i Land, for at han kunde forsøge sin Lykke; han fik ingen Fragt, men vi fik den Oplevelse at se, hvordan Negrene bar sig ad, naar de holdt Fest. De festede nemlig for Slaveriets Ophævelse, og netop i disse Dage blev de sidste Neger-slaver frigivet.

Vi sejlede nu til den i Danmark kendte Ø Sct. Thomas. Indsejlingen til Byen er meget smuk, Byen ligger op ad Skraaninger paa alle Sider af Havnen, og det var jo særlig interessant, at den var dansk. Vi kom i Havn mod Aften og skulde helst sejle næste Dag, saa der blev ikke Tid til at se sig ret meget om, vi fik dog Lov til at gaa i Land allesam-

men. Husene i Byen var smukke at se paa udvendig, men ikke i tilsvarende Grad indvendig. Det var vældig interessant at gaa paa dansk Grund, der dog var saa fremmedartet, morsomt var det at tale med Negrene, der talte dansk, det mente de da, og de talte da ogsaa, saa vi kunde forstaa dem. De holdt meget af at fortælle os, at de var danske; og enkelte havde endog været i København, det var de særlig stolte af. Vi traf ogsaa danske Soldater, og deres Interesser i Retning af Danskhed stode vi mere paa. Det var jo kun ca. 9 Maaneder siden vi forlod Danmark, medens det for nogles Vedkommende var flere Aar siden, de havde set Danmark. Vi roede saa tilbage, hvor Kaptajnen tog imod os, glad for at have os igen i nogenlunde ædru Tilstand; han havde uden Tvivl været noget ængstelig for, at vi skulde smage for meget paa den vestindiske Rom, som han meget indtrængende havde advaret os imod. Jeg vil ikke benægte, at vi havde smagt paa Varen, men dog ikke mere end vi kunde klare, hvad vi skulde.

Næste Morgen fik vi Sejlene sat, Ankeret lettet og forlod den smukke By med Minder, som vi sent glemmer. Det var jo ikke en daglig Oplevelse at møde dansk Land i det fjerne. Rejsen gik nu fra Sct. Thomas til en anden vestindisk Ø, Sct. Domingo, hvor vi skulde indtage en Ladning af Sukker og Rom til London. Paa Vejen hertil saa jeg den første Hval. Det var en Morgen tidlig. Jeg havde haft Frivagt fra Kl. 12 til Kl. 4, blev straks sat til Roret og stod nu og styrede, og da det var nogenlunde Vejr, kunde Roret saa nogenlunde passe sig selv. Det var jo et søvndyssende Arbejde, og da jeg ikke rigtig havde faaet udsovet, sad jeg og blundede lidt. Pludselig var der en Hval, der lagde sig ved Siden af Skibet og lige ud for mig sendte en Vandstraale til Vejr. Jeg

skal ellers love for, jeg blev vaagen. Siden saa vi mange, og morsomt var det at se de store Dyr lege. Det kunde sætte Vandet rigtig i Bevægelse.

En anden Dag stod jeg ogsaa til Rors. Det var Søndag, alle mine Kolleger var nede i Kahytten, hvor Kaptajnen læste Prædikenen. Paa een Gang kom der en hel Stime Flyvefisk, der styrede lige mod Skibet. Nu var det saadan, at det blev regnet for en stor Lækkerbidsken, naar man kunde faa Flyvefisk, og det kunde hænde en enkelt Gang, at en saadan kunde faa i Sinde at flyve over Skibet, men altid faldt paa Dækket. Det var dog meget sjældent, der var flere paa en Gang, og her var altsaa en hel Stime. Det kunde jeg selvfølgelig ikke staa for, jeg meldte ned i Kahytten, der kommer en Masse Flyvefysk. Gudstjenesten standsede med det samme, og alle for op paa Dækket for at se det sjældne Syn. Flyvefiskene var allerede faldet paa Dækket, hvor de laa og pjaskede i den Smule Vand, der skyllede frem og tilbage her. Og nu var det kun at faa dem fat, før de fandt ud af Lænseportene. Styrmanden, der altid var ivrig, naar der var noget ekstra paa Færde, var den første, han var saa uheldig at falde paa Trappen fra Halvdækket ned paa Stordækket gennem Vandet, saa det stod til begge Sider, og havnede midt imellem Flyvefiskene. Han skulde just til at tage fat i dem, da det til hans store Skuffelse viste sig at være Blæksprutter i Stedet for Flyvefisk. Travlt blev der alligevel, for nu gjaldt det om at faa disse fjernet, inden de fik Lejlighed til at udgyde alt for meget af deres sorte Vædske. Men selv om det ikke gav noget Udbytte, var det en sjælden Oplevelse. Kaptajnen, der var en Mand omkring 50 Aar og Styrmanden, der var oppe i Trediverne og begge havde sejlet paa de store Verdenshave i mange Aar, havde ikke set et saadant Syn før.

Forklaringen, har jeg set noget om, skulde være, at de, naar de bliver rigtig bange, kan trække sig sammen og saa springe slet ikke saa lille et Stykke. Denne Tildragelse gik mest ud over Styrmanden, der blev vaad, og det morede vi andre os over. Der skal jo ikke meget til, naar man har haft en Oplevelse.

Vi kom nu til Sct. Domingo, hvor vi fortøjede ved et stort Træ, der skulde være det samme Træ, som Kolumbus havde fortøjet sin Baad ved, da han første Gang var i Land der. Der var et Træ, men om Kolumbus havde fortøjet sin Baad ved det, er jeg knap saa sikker paa.

Her skulde vi saa tage Ladning ind. Det var et stort Arbejde, og meget varmt var det. Hver Morgen var det om trent stille, og den Smule Vind der var, kom fra Land, og Luften var meget kvalm. Hver Dag Kl. 10 kom der lidt frisk Brise ude fra Søen, og det kunde nok være, vi kunde faa os vendt mod den for at faa lidt frisk Luft, det var velgørende. Værst var det om Aftenen, vi kunde næsten ikke falde i Søvn for Moskitoerne.

Da vi var færdig med at lade Skibet, gik Rejsen til London. En saadan Rejse tog gennemsnitlig ca. 20 Dage. Vi var saa uheldige, at vi saa godt som næsten ingen Vind havde, men bogstavelig talt drev derover med Strømmen, men det tog ogsaa tredsindstve Dage. Det var en drøj Tur, havde vi endda haft en Storm en Gang imellem, det vilde da have været en Afveksling, men treds Dage at drive uden at tage sig noget for er en lang Tid, Kaptajnen satte os derfor til at skrabe Skibets hvide Maling af, hvad vi ikke var glade for, da vi bedst kunde lide hvidt. Men saa fik vi Lov til at male det hvidt igen.

Tiden gik jo, selv om den gik langsomt, og efterhaanden

blev det smaat med Provianten. En Dag mødte vi et mod-gaaende Skib, Kaptajnen kaldte os paa Dækket og spurgte os, om vi mente det var nødvendigt at signalisere til ham om Forstrækning af Proviant. Han fortalte os, hvor langt vi havde til Land, hvor mange Dage vi havde Mad til, og det vi havde, kunde i Nødsfald forøges med nogle for længe gemte Varer, Rester fra tidligere Rejser. Vi enedes om at løbe Risikoen, og det varede heller ikke mange Dage, før vi kom til Kanalen og anløb en By ved Kysten, hvor vi blev forsynede med friske Varer.

Endelig kom vi ind til den store By. Naar man ikke har været i London før, er der jo meget, der fanger ens Interesse. Vi blev prajet af „Runnerne“ før vi kom i Dok, enkelte sneg sig endog om Bord paa Skibet. Det maatte de ikke, men det gjaldt jo om at komme først for at faa sit Firma anbefalet. Man vidste, vi havde været paa en lang Rejse, og derfor trængte til et og andet.

Vi laa her i syv Uger, saa vi oplevede selvfølgelig en Del, Det var i den Tid Jack the Ripper eller Jak Bugsprætter huserede i London, hvor han dræbte saa mange Kvinder, jeg tror det var ni. En Søndag Morgen blev det saaledes bekendtgjort, jeg husker ikke paa hvilken Maade, at han Natten til Søndag havde dræbt to Kvinder, og der blev sagt os, at de laa i et Lighus, hvor vi kunde faa Lov til at se dem. Vi var to, der bestemte os til at forsøge herpaa. Vi fandt ogsaa Stedet, der var en Mængde Mennesker, men vi trængte os igennem, kom ned til Politivagten, som spurgte os, om vi havde særlig Interesse af at se dem, ellers vilde han fraraade os det, for, vi vilde tabe Lysten til at spise de første Dage. Vi gav ogsaa Afkald, det har jeg mange Gange været glad for.

Der er kun en enkelt Person, jeg kan huske fra London og ikke engang hans Navn, det var den danske Præst. Det er jo eller saadan, at Sømanden er henvist til Værtshuse, og helst hvor der er Dans og Morskab. De private Hjem lukker ikke op for ham, og da slet ikke de saakaldte bedre Hjem. Men denne Præst havde en forunderlig Evne til at snakke med os om al Ting, derved opnaaede han at faa os i Tale. Foruden Kirken havde han et Læseværelse med Bibliotek, her samlede han os, læste for os, talte med os og gav os Bøger, som vi fik med i vore saakaldte Bibelposer. Der var Bøger af alle Slags, mest Skønlitteratur. Vi havde god Lejlighed til at se os omkring i Byen, og i saadan en Storby er der jo meget at se paa, men nu er en stor Del af det selvfølgelig forandret, saa jeg kunde vel næppe kende de Steder, hvor jeg har været, igen.

Efter at vi havde losset og ladet sejlede vi igen til Brasilien til den samme Plads, Rio Grande do Sul. Rejsen gik her som første Gang, vi kom der i December og var der i Juletiden. Jeg husker ikke noget om Julen, udover at der var et Sted, hvor vi kom meget, det var hos en Tysker, der kunde tale Dansk. Værtens Hovedvirksomhed var at faa Folk til at rømme Skibene, og han anviste dem Plads. Hvor meget eller hvor lidt der var om disse Pladser, ved jeg ikke, jeg kom ikke saa vidt, selv om jeg sammen med et Par af mine Kammerater prøvede paa at bo hos ham en Nat, og det var ogsaa Meningen, vi vilde være blevet der, men Logiet var af en saadan Art, at vi sagde til hinanden, her maa vi vist se at komme bort fra og ud til vores Kaptajn igen, hvor vi jo egentlig havde det godt. Der blev ikke talt mere om den „Rømning“.

Men det var altsaa der, vi kom ret ofte, og til Ære

for os blev der tændt Juletræ, det var ikke et Grantræ, men et andet lignende Træ, og vi syntes, det var helt storartet.

Vi lossede vor Ladning og sejlede saa et Stykke op ad Floden til en By, der hed Pelos, for at laste med saltede Kohuder til Europa. Her var ikke saa behageligt, der var saa urimelig mange Moskitoer. Det varede heldigvis ikke ret mange Dage, før Rejsen gik tilbage til Europa. Vi kunde dør lige saavel blive dirigeret til London som Sct. Petersborg eller et andet Sted i Europa.

Vi blev imidlertid ordret til Hamborg, hvor vi ankom den 7. Maj 1889. Rejsen havde denne Gang fra Rio Grande do Sul til Hamborg taget halvfemsindstyve Dage. Vi blev allerede afmønstret Dagen efter, hvorpaa jeg rejste til Horsens. Nu var jeg i en dansk By, hvad jeg ikke havde været i seksten Maaneder, og inden Aften var jeg i Aale, hvortil min Moder var flyttet og boede hos min ældre Broder. Jeg tør ikke begynde paa at skildre Mødet med min Moder eller min Broder, det formaar jeg ikke, vi kunde aldrig blive færdig med at tale med hinanden, der var jo saa meget at berette, det var tre Aar siden, vi havde set hinanden. Der blev jo ogsaa talt om Fremtiden, jeg vilde ud igen, de andre, og da særlig min Moder, vilde have mig til at blive hjemme. Min Moders Ønske blev det afgørende, jeg bestemte mig til at blive hjemme indtil videre. Jeg skulde jo saa have mine Papirer i Orden, navnlig mine Lægdsrullepapirer. Jeg maatte derfor til Lægdsmanden i Nabsognet. Han blev meget overrasket ved at se mig igen, han havde nemlig savnet mig ved Sessionerne de foregaaende Aar. Han sagde: Du kan ganske rolig blive borte fra Sessionen, der er ingen, der spørger efter dig mere, der blev spurgt efter dig for nogle Aar siden, men da jeg sagde, at du var meddelt Søfartsbog,

blev der svaret, det er godt, og siden er der ingen, der har spurgt.

Dermed mente han, Sagen kunde klares. Jeg vidste meget vel, at saadan kunde jeg ikke slippe, jeg skulde melde mig, naar Tiden var inde dertil, og saa vilde jeg blive stoppet, som det kaldes, og saa blive indkaldt, om ikke før saa næste Aar. Jeg tog nu Arbejde paa et Teglværk om Sommeren og Plads som almindelig Karl om Vinteren. Jeg blev ikke indkaldt det første, og derfor tog jeg Arbejde paa Teglværket næste Aar igen, og først den næste Vinter blev jeg indkaldt.

Jeg mødte den 7. Marts 1891 paa Holmen i København. Paa Vejen dertil traf jeg et Par Kammerater, vi skulde møde Kl. 10, men var alle enige om, at det vilde vi ikke, vi vilde have vor Frihed længst muligt og nok selv bestemme, hvornaar vi vilde møde. Vi gik saa omkring i Byen, men hvordan det nu kunde være, til Trods for vore Bestemmelser kom vi stadig nærmere til Holmen, saa det var vistnok ikke meget over Tiden, da vi stod ved Porten.

Her blev vi modtaget af en Underofficer, der i al Ven-skabelighed fortalte os, at nu var vi Militære. Ikke Soldater, for det er noget nær det værste, man kan kalde en Sømand. Nej, vi var „Orlogsgaster“, men vi var under militær Disciplin. En af de første Ting vi havde at gøre, var at skille os ved vore Tændstikker, de fleste af os adlød Ordren med det samme, der var dog en, der var ked af det, men da det blev betydet ham, at her havde han kun at lystre, var der ikke andet at gøre, men alligevel kviede han sig ved at kaste dem i Vandet, for han havde lige købt dem, og da han syntes, det var en Skam at ødelægge dem, spurgte han Underofficeren, om han ikke vilde have dem, naar han ikke

selv maatte beholde dem. Men nu kan det nok være, han fik Besked om, at nu var Taalmodigheden forbi, og derfor maatte han nu kaste dem i Vandet.

Derefter blev vi ført hen i et Lokale, hvor vi blev underkastet Lægeundersøgelse, som de fleste bestod. Dernæst fik vi udleveret Uniform, som vi trak paa, som vi bedst kunde. Jeg vil ikke paastaa, at Uniformen klædte os særlig godt. Vi blev nu ført hen paa Vagtskibet „Sjælland“, her skulde jeg altsaa være indtil videre. Hvad godt jeg havde ud af det, ved jeg ikke, men det skulde jo være saadan, og jeg har egentlig ikke noget at beklage mig over, uden at Tiden gik tabt, og at jeg syntes, det var fuldkommen unyttigt. Naa, jeg var kommen der, og jeg blev der ogsaa Tiden ud uden at komme i nævneværdig Konflikt med mine Overordnede. Jeg var kun med til Øvelse i en halv Snes Dage, saa blev jeg udlagt til at passe Drikkevandet. Det vil sige, at der var femten Beholdere med Drikkevand, der var tre Slanger der førte op til Pumper forskellige Steder i Skibet, og disse Slanger skulde holdes i Beholdere med Vand, og da vi gennemsnitlig kunde tømme en Beholder om Dagen, betød det, at der skulde flyttes en Slange daglig, og det skulde man synes var til at holde ud. Paa en Maade var det det ogsaa, men det kunde knibe med at faa Tiden til at gaa. Det hjalp mig en Del, at jeg var frivillig Oppasser for vor Baadsmand, og det forkortede Tiden meget. Han var nemlig en meget behagelig Mand, der nærmest betragtede mig som en Kammerat og behandlede mig som saadan. Vi havde mange gode Samtaler med hinanden om forskellige Ting, og jeg bevarer Mindet om ham den Dag i Dag.

Han vidste selvfølgelig godt, at jeg ikke havde ret meget at bestille i Vandlasten, men desuagtet gav han mig en Mand

en Gang imellem til Hjælp; det bidrog jo ogsaa til at forkorte Tiden. Der var Lejlighed til rigtig at fortælle hinanden om sine Oplevelser, og hvad man havde hørt af andre. Der var saaledes en Kammerat, jeg vil kalde ham S., der gik for at være lidt til en Side, men maaske var den klogeste af os alle, ham havde jeg til Hjælp flere Gange, og da der ikke var ret meget at bestille, blev der jo Tid til at faa nogle af hans Oplevelser refereret, og det var paa sin Vis interessant. Han fortalte saaledes en Gang han var med til Salonskydning nede i Skibet, hvor der ikke var anden Belysning end en Lanterne, det var naturligvis Mening, at de skulde sigte paa Skiven, men S. tog fejl og ramte Lygten som splintredes og gik ud, og derved blev der en Pause, og S. morede sig. For enhver anden vilde det være blevet ubehageligt, men det kunde ikke nytte at bebrejde S. noget, for ham var der ikke noget at gøre ved. En af hans Kunster, som jeg var Vidne til, var, at da vi første Gang skulde bade, blev der spurgt, om vi kunde svømme, i saa Fald fik vi Slapsele paa, men kunde vi ikke svømme, fik vi Korksele paa, men der var ingen, og med S. tog man det ikke saa nøje, han maatte nøjes med en Slapsele. Der blev nu givet Forklaring paa, hvordan vi skulde bære os ad, vi skulde kaste højre Ben over venstre og saa springe ud paa Benene, og der blev særlig indprentet S., at saadan maatte det være. Svømmelæreren vidste jo, at S. ikke havde saa let ved at forstaa, men aldrig saa snart Svømmelæreren havde vendt Ryggen til, dykkede S. ned paa Hovedet og forsvandt. Vi syntes, det varede meget længe, inden han kom til Syne. Svømmelæreren, der ikke havde faaet Uniformsjakken af var ved at kaste denne og berede sig paa at dykke ned efter S., men saa dukkede denne op helt ude ved den yderste Bom, som vi ikke maatte komme

udenfor. Nu kan det nok være, han fik en Overhaling, som dog sikkert ikke virkede meget paa ham. Sandheden var selvfølgelig den, at han var en rigtig god Svømmer, men vilde her som altid spille den enfoldige og umulige og kom ogsaa altid godt fra det. Der kunde fortælles mange af den Slags Skrøner, saavel om ham som om andre.

Jeg havde det altsaa saa godt som jeg kunde have det, men til Trods herfor længtes jeg stærkt efter at komme i Arbejde igen. Der var det bedste Kammeratskab imellem os, og vi underholdt hinanden, som vi bedst kunde, om end ikke altid paa den fornuftigste Maade.

At der var en Masse Oplevelser at fortælle, dersom man var digterisk anlagt, er givet, men da det er Meningen, at dette skulde være en nøgtern Beskrivelse af, hvad jeg har oplevet, skal jeg ikke komme videre ind paa disse.

Som før nævnt, jeg længtes efter at komme hjem og komme til at bruge mine Kræfter. Saa endelig en af de første Dage i August kom Orlogsskibet „Dagmar“ hjem, det havde været paa Togt i Middelhavet. Nu var det spændende, om det skulde være „Dagmar“s Mandskab, der skulde hjemsendes, fordi de havde været paa Togt, eller det skulde være det Hold, jeg hørte til. Endelig den 12. August om Formiddagen, blev der raabt: „Alle de indkaldte fra Marts Maaned skal stille paa Dækket til Mønstring. Jeg er aldrig kommet hurtigere op fra min Plads dernede i Bunden af Skibet end den Morgen. Jeg tænkte nok, det betød, at vi skulde hjemsendes, og saadan forholdt det sig ogsaa. Allerede den 14. August fik vi vor Afregning, og afleverede vor Orlogsdragt, tog vores civile Tøj paa igen og rejste hjem saa hurtigt som muligt. Jeg længtes selv og jeg vidste, at der var en derhjemme, der længtes efter mig, og allerede den 15. om Formiddagen, holdt jeg mit Ind-

tog i min Forlovedes Hjem, hvor jeg blev vel modtaget. Og det kan nok være, vi to havde meget at tale om, inden jeg fik Tid til at tale med andre af Familien.

★

EGET BO

Efter at havde aftjent min Værnepligt i 1891—92 tog jeg til Aale, hvor jeg lejede mig et Værelse og tog Arbejde hos Bønderne ved hvad som helst. Det var en ringe Løn, der bødes en Landarbejder den Gang. En Krone og 25 Øre i Sommerens bedste Tid, ellers en Krone, og 66 à 75 Øre om Vinteren plus Kosten var den almindelige Dagløn.

Min Forlovede var Syerske, hun arbejdede ogsaa med ringe Fortjeneste, det kan derfor næppe undre nogen, at vi var ængstelige for at gifte os og sætte Bo. Fremtidsudsigterne var ikke lyse. Men vi var jo unge, saa lyst paa Tilværelsen og mente, at med Flid og Nøjsomhed kunde vi vel nok slaa os igennem ligesom andre og helst noget bedre, naar vi rigtig tog fat.

Jeg lejede en Lejlighed i Aale, og vi tog nu fat paa at skaffe det nødvendige til dennes Montering, det blev ogsaa kun det allernødvendigste og tillige det billigste, vi syntes kunde gaa an. Her som andre Steder vi har boet, kom min Hustrus Evne til at gøre et Hjem hyggeligt med smaa Midler til uhyre stor Hjælp. Jeg syntes, det var et herligt Hjem, vi flyttede ind i Foraaret 1892.

Jeg tog nu Arbejde (helst Akkord for om muligt at tjene noget mere end den almindelige Dagløn). Det gik ret godt, og allerede næste Aar byggede vi vort eget Hus. Det var jo ikke noget Slot, men vi var glade for det og havde det ogsaa rigtig hyggeligt. Huset, vi byggede her, har allerede

maattet give Plads for et to-etages Hus, hvor der er Brugsforening nu.

Det var i den Periode Dalgas' Mosekultur slog an, jeg tog Akkorder her og havde undertiden flere Kammerater til Hjælp. Det var et strengt Arbejde, men havde den Fordel, at det væsentligt blev udført i Vintertiden, hvor der ellers ikke var ret meget Arbejde at faa. Det var et fornøjeligt Arbejde for hvem der havde

Interesse af at se Virkningen af det. Det forvandlede den

mest golde Mosebund til en yderig Græsbund, der hvor man før knap kunde slaa kendt med en Le, blev der mange Gange Græs til Skridtet.

Jeg blev anmodet om at tage til vort Nabosogn Uldum for at give Tilbud paa et saadant Kultiveringsarbejde. Jeg fik Arbejdet, og det var egentlig det, der gav Stødet til, at jeg blev Husmand. Man stod nemlig dengang her helt uforstaa-

Hansine Petersen

Mads Jensen

ende overfor dette Arbejde, mærkelig nok. I Aale havde man dog arbejdet med det i nogle Aar og set store Virkninger heraf. Manden, jeg arbejdede for, var imidlertid bange for, det ikke kunde betale sig. „Udgiften har man“ sagde han, „men faar man nogen Indtægt, det er i alt Fald tvivlsomt“. Denne Ængstelse førte til, at jeg købte Arealet, ganske vist til en stor Pris, men uden Udbetaling, jeg havde jo ingen Penge.

Det gav Stødet til, at Kultiveringsarbejdet blev taget op i Uldum Kær og mange andre Steder. Straks da jeg købte Jordanen, var jeg klar over, at der, saafremt, det var muligt, skulde bygges, men det var vanskeligt at finde en Plads, der kunde egne sig til at bygge paa, og der skulde skaffes Penge, men Vanskeligheder er jo til for at overvindes, tænkte jeg. Jeg fik vort Hus i Aale solgt, fik Prioritetsforholdene ordnet, saa jeg mente det lod sig gøre, og det gik. Jeg købte Materialer og fik dem leverede mens Jordanen var saa frossen, at den kunde bære.

Nu var jeg altsaa Jordejer, jeg tog saa fat for egen Regning. Jordanen skulde bearbejdes, en god Ven af mig skaffede de nødvendige Penge hertil, ellers vilde det have været umuligt, for der var ingen, der havde stor Tiltro til det Foretagende. Et Bevis herpaa fik jeg en Dag, jeg bad en af Naboerne, der var en dygtig Husmand, om at saa Korn og Græsfrø for mig, da jeg ikke var sikker paa mine Evner hertil. Han var villig hertil, men gav den ikke særlige opmuntrende Bemærkning: „Ja, a ka godt saa dæ et, men do sier et aalle mier“. Hen paa Sommeren kom jeg i Snak med en Gaardmand fra en fjernere Egn, der ikke kendte mig og derfor spurgte mig, hvem jeg var. Da jeg forklarede ham dette udrød han: „Saa æ de wel dæ, der haar

det stue Haver“. Da var det kommet i Ry, og det holdt sig. Den Slags Udtalelser var der mange af.

Det var nødvendigt med den frosne Jord til at køre Materialer ad, da Vejene ikke kunde bære noget Læs, undtagen de var tørre. Kun Kalken naaede jeg ikke at faa frem, derfor maatte vi bære den ca. 500 Alen paa vor Ryg. Min Broder, som var Murer, var mig en god Hjælp her. Vi byggede et godt Stuehus, som vi klarede os med det første Aar, Aaret efter byggede jeg Udhusene og anskaffede Besætning, nu var det altsaa et Husmandssted, der lignede andre Husmandshjem. Men nu havde jeg ogsaa saa stor Gæld, som Ejendommen kunde bære og en god Del til, jeg havde foruden den faste Gæld faaet en Del løs, og det var jo den værste, men jeg havde god Kredit. Jeg passede paa at faa Renter og Afdrag betalt i rette Tid, selv om jeg, og det skete ret ofte, maatte laane til det.

Men der maatte arbejdes, jeg kørte Mælk til Mejeriet, og hvad anden Kørsel jeg kunde faa, derved tjente jeg en Skilling til Hjælp til Hjemmets Bevarelse. Min Hustru var mig en god Hjælp, hun passede Kreaturerne, passede Røerne og hvad hun ellers kunde udrette foruden at holde sit Hus i Orden og passe Børnene, desuden forstod hun at føre billig Husholdning, uden dette havde det aldrig gaaet. Derfor siger jeg altid til dem der spørger mig til Raads om at oprette et Husmandshjem: Der kræves i særlig Grad tre Ting, Flid, Agtpaagivenhed og økonomisk Sans saavel af Manden som af Konen, uden dette er det saa godt som umuligt at besidde et Husmandshjem, dersom man skal forrente det hele, Stedet har kostet, og det maa mange af vore Husmænd gøre. Men er Manden dygtig, og har han en Kone, der vil staa ham bi i Arbejdet og ikke er bange for at tage en Haand

Huset i Aale (Mads Jensen med hele Familien 1902).

i med foruden at passe sit Hus, saa er Betingelserne til Stede for, at et saadant Hjem kan bestaa, og støder der saa ikke for mange Uheld til i Bedriften, kan det ogsaa lade sig gøre, og saa findes der næppe nogen friere Stilling.

Efter fire Aars Forløb solgte jeg Ejendommen i Uldum og flyttede med Familien, der allerede bestod af fem Medlemmer, til Boring, og inden mange Dage var gaaet, forøgedes den med endnu et Medlem, nu var vi altsaa seks Munde, der skulde mættes. I den korte Tid vi boede her, arbejdede jeg som Arbejdsmand i Grusgrav og Teglværk, men min Hu stod til at faa et Landbrug igen, jeg købte et ældre Husmandsbrug paa Aale Vestermark, som dog ogsaa var for lille og derfor igen blev solgt efter faa Aars Forløb.

Det var først da vi fik vor nuværende Ejendom, at vi kom paa den rigtige Hylde, det var slet ikke fordi, det var noget særlig godt, vi fik, men kun fordi Pengeforholdene var overkommelige, og vi her kunde faa os indrettet, som vi

vilde, naar vi tog godt fat og bar os fornuftigt ad. Vi var klar over der skulde et Arbejde til, men det var vi ogsaa villige til at yde, vi haabede til Gengæld at faa Vederlag herfor senere. Vi tog nu fat hver for sig, men støttende hinanden af bedste Evne. Jorden var ude af Kultur, stærkt vandlidende, og skulde derfor drænes og delvis mærgles, Bygninger opføres og Have anlægges. Vi vilde selv udføre Arbejdet, ogsaa Anlægsarbejdet, og være vor egen Arkitekt ved Byggeriet. Det skulde mest muligt være vort eget Værk.

Som vort fælles Værk er det blevet til, som saadan skal det staa, som saadan skal det bedømmes af Efterslægten, her er levet et samlet Familieliv af en arbejdslysten Familie, og Betingelsen har været til Stede for at oplæres til Arbejde.

Her var noget at gøre, saafremt det ønskede Maal skulde naaes. Men vi tog fat med god Vilje og imødesaa Resultatet med godt Mod. Det varede heller ikke saa mange Aar, før vi kunde se Virkningerne af vort Arbejde, vi kom ret hurtigt med i Konkurrencen om Præmier for Dyrkning af Husmandsbrug, vi tog Præmier, deriblandt flere 1ste Præmier og Diplomer. Samtidig hermed havde vi ogsaa faaet et hyggeligt Hjem, om end ikke saa flot, som Husmandshjemmene bygges nu, men et Hjem, som vi har været glade for og er endnu.

Vor Søn har forlængst overtaget Ejendommen, men vi to Gamle føler os ingen Steder bedre tilpas end i vore efter Nutiden lave, men hyggelige Stuer. Vi har her en lille Lejlighed paa Kvisten, hvor vi kan sidde og overse en stor Del af den Egn, hvor vi har tilbragt den bedste Tid af vort Samliv. God Forbindelse har vi haft med vore Standsfæller i Egnen. Mange Besøg har vi haft af Rejsehold fra Husmandsforeninger fra nær og fjern og af Enkeltpersoner. Al-

Huset i Aale efter Ombygningen 1915.

drig har vi været gladere, end naar vi har haft den Slags Besøg, og endnu følger vi paa vore gamle Dage Husmandsforeningernes Arbejde og ikke mindst Husmandsrejserne med Interesse. Det har haft saa meget at betyde for os, det har haft saa meget at betyde for mange andre, og vil betyde mere for flere. Meget har vi haft at takke Husmandsbevægelsen for i disse vanskelige Tider; og vil den fortsætte i samme Spor, tager jeg ikke i Betænkning at spaa den en lang og frugtbar Levetid.

★

AFHOLDSSAGEN

Særlig i sidste Trediedel af forrige Aarhundrede og et Stykke ind i dette Aarhundrede havde Afholdsorganisationerne deres Opgangsperiode. Der var Mænd, der fik rigtig Øje paa det nedværdigende og nedbrydende i Rusdrikkeriet og dets Virkninger og derfor sluttede sig til den Bevægelse,

der vilde have Rusdrikkene afskaffet ved Folkets Vilje. Dette gav naturligvis Anledning til Røre i Folket, for det var jo fuldstændig at bryde med hævdvunden Skik.

Der blev paa den Tid drukket meget Brændevin. Det ansaas af mange, ja maaske af de fleste, for at være nødvendigt at faa sine Snaipse, særlig naar der skulde arbejdes haardt. Men det var dog ikke alle, der kunde holde den Maade, som man mente var passende. Derfor var der ogsaa ikke saa faa, der, omend de ikke just kunde kaldes Drankere (dem var der jo ogsaa nogle af) saa dog drak for meget, saa det gik ud over dem selv og deres Hjem.

Jeg havde saaledes to Arbejdskammerater, som jeg ikke vil kalde Drankere, men som alligevel drak saa meget, at det gik ud over Hjemmene og tillige virkede saadan, at de, som ellers var de bedste Mennesker og paalidelige Arbejdere, en Gang imellem ikke var til at stole paa med Hensyn til at møde paa Arbejdspladsen. En Dag spurgte de mig, om jeg vilde gaa med dem i en Afholdsforening, der nu skulde stiftes. Jeg betænkte mig noget paa det, jeg mente egentlig ikke, det kunde hjælpe noget, for jeg antog ikke, de kunde holde Løftet. Jeg kunde imidlertid ikke blive den Tanke kvit. Gaar du ikke med, og de fortsætter Drikkeriet, kan du saa forsvare det? Gaar du med, og de falder fra, har du dog den Trøst, at du har gjort, hvad du kunde. Jeg tænkte slet ikke paa den Gang, at Afholdssagen kunde betyde noget for mig personlig. Jeg havde det som saa mange andre, at jeg ikke behøvede noget saadant, jeg kunde nok passe Maaden, men jeg kunde dog se, at en Fjernelse af Rusdrikken i Almindelighed vilde være en stor Vinding for Folket.

Jeg gik altsaa med, og har aldrig fortrudt det, jeg havde

den Glæde, at mine to Kammerater holdt deres Løfter, saa længe de levede. I 1898 kom jeg med i Aale Afholdsforening og blev valgt til Formand. Den Plads havde jeg i ti Aar, til jeg afleverede den til den ihærdige Afholdsmand, Gaardejer Eske Frandsen, Brunholm. Jeg var da Medlem af Bestyrelsen for Horsens og Omegns Afholdskreds, en Stilling jeg ogsaa havde en halv Snes Aar, indtil jeg ikke syntes, jeg kunde overkomme Arbejdet mere, paa Grund af det meget andet, der var mig paalagt.

Jeg har aldrig fortrudt, jeg gik med i denne Bevægelse, og selv om jeg ikke deltager saa meget i Arbejdet mere, er det ikke i Mangel af Interesse. Jeg er Afholdsmand og vedbliver at være det. Selv om Afholdsforeningerne nu har ondt ved at holde Medlemstallet, er Ædrueligheden gaaet meget frem. Men der er endnu meget tilbage, inden Maalet er naaet. Jeg har endnu den Tro, at Landet før eller senere vil blive rensat for Rusdrik, de tekniske Fremskridt, Maskinerne og vore Færdselsmidler vil nødvendiggøre dette. Folket vil lære efterhaanden, at man ligesaavel kan slukke sin Tørst i Drikkevarer, der ikke er berusende, og at der er andre og bedre Maader at more sig paa end ved at beruse sig.

Lad nu dette staa hen, Fremtiden vil vise, om jeg har Ret. Men der er aldeles ingen Tvivl om, at Afholdsbevægelsen har udrettet meget godt. Ikke alene hvad Ædrueligheden angaar, men den bevirkede ogsaa, at mange kom med i offentligt Virke, idet man ved de Samtaler og Diskussioner, der førtes om denne Sag, kom til at lægge Mærke til nogen, som hidtil havde levet ret ubemærket, ligesom den enkelte ved at faa Interesse for denne Sag ogsaa fik andre Interesser og derved skabte sig Indflydelse paa andre Omraader, f. Eks. i politiske Spørgsmaal. Det gælder mange af

mine Kendinge og gode Venner, ogsaa enkelte, som har gjort sig stærkere gældende og er kendt i videre Kredse. Saaledes tror jeg nok, at nuværende Landbrugsminister Bording begyndte sin Karriere i den beskedne Afholdsforening i Ø. Snede, „de stærke Jyder“s Hjemstavn. Siden vovede han sig længere ud. Han talte første Gang om Politik i Aale (han var dengang endnu ganske ung), og han gjorde det saa godt, at han blev opfordret til at komme igen. Venstre-Redaktøren kom da ud for at vogte sine Faar mod Ulven, og jeg tog saa ogsaa med for at støtte Bording — men min Hjælp var ikke nødvendig.

Ogsaa Redaktør, Folketingsmand A. C. Mortensen, Viborg, og Landstingsmand, Redaktør Stumph, Holstebro, mine gode Venner gennem mange Aar, mødtes jeg først med ved de smaa beskedne Afholdsmøder. De har begge gennem Aarene bevaret levende Interesse for Sagen. Omkring Aarhundredskiftet lagde jeg Mærke til, at af de Mænd, der havde med offentlige Hverv at gøre i Horsens, var der særlig mange Afholdsfolk. Og saaledes kunde nævnes mange Eksempler. Socialdemokratiet maatte ogsaa mange Steder paa Landet i de første Aar søge ind til Folks politiske Interesse ad Afholdsvejen.

Altsaa har Afholdssagen haft sin store Mission og bidraget sit til den Højnelse, der er sket for Smaakaarsfolkene Vedkommende. Dog der er endnu langt tilbage, inden Maalet er naaet for Arbejderklassens Vedkommende; men vi faar ikke en økonomisk uafhængig Arbejderstand, uden at denne er ædrueliggjort. Vi har ingen Brug for berusende Drikke, men vi har Brug for et ædrueligt Folk og ikke mindst en ædruelig Arbejderklasse. Det er mig derfor en Glæde at se Mælkeflasken afløse Bajeren paa Arbejdspladserne. Derfor

siger jeg, at til Trods for at mange mener, vi ingen Brug har for Afholdssagen i Øjeblikket, saa maa alle alvorlige Mennesker være opmærksom paa, hvad der sker paa dette Omraade; gør de for Alvor dette, tror jeg, at Interessen for Sagen vil komme igen til Lykke for Land og Folk.

Afholds-, Arbejder- og Husmandsbevægelsen har alle Dage haft en fælles Opgave, nemlig at forbedre Hjemmene, og i mange Henseender har de da ogsaa arbejdet sammen, f. Eks. ved fælles Sammenkomster o. l. Mange af Husmændenes Ledere var Afholdsmænd. Jeg siger ikke for meget ved at udtale: Afholdsbevægelsen har sin store Del i Smaakaars-folkenes Rejsning i By som paa Land. En Afholdsbevægelse er der Brug for, saa længe der er Spiritus her i Landet.

★

HUSMANDSBEVÆGELSEN

Omkring Aarhundredskiftet begyndte Husmændene at organisere sig. Det skabte Røre, ikke alene blandt Husmændene, men ogsaa blandt Gaardmændene og andre. Hvad vilde der ske? Man stod her overfor noget ukendt. For Jyllands Vedkommende havde man enkelte Steder prøvet paa at lave Husmandsforeninger, uden at det rigtig var blevet til noget. Antagelig fordi man var bange for at støde an overfor Gaardmændene, der havde deres egne Foreninger, nemlig Landboforeningerne, og var vant til at dirigere det hele, ogsaa i de Foreninger, hvor Husmændene var med. Det var først, da den altfor tidlig afdøde Jørgen Nielsen, Viby, kom til, at det rigtig blev til noget. Han havde det rette Greb og var ikke bange. Han havde sin egen Form at føre en Sag paa, saadan at han blev hørt.

Jeg fulgte denne Sag med stor Interesse. Jeg blev hurtig klar over, at her var noget, jeg maatte være med i, for her var sikkert Mulighed for at udrette noget til Fordel for Husmandsstanden, der den Gang førte en tilbagetrukken Tilværelse. Kunde der gøres noget for at forbedre deres økonomiske Forhold, kunde det godt tiltrænges. Jeg var ogsaa stærkt optaget af at faa mine Standsfæller til at deltage i det offentlige Liv og ikke overlade til de andre alene at bestemme, hvem der skulde være Tillidsmænd de forskellige Steder, saadan som det hidtil havde været. Skulde der vælges Sogneraad, kunde der ganske vist vælges en Husmand en Gang imellem; men det skulde jo helst være een, der kunde være de saakaldte „store“ tilpas. Skulde der vælges Bestyrelse til Mejeriet eller Slagteriet, var det saa godt som altid Gaardmænd, der blev valgt. Jeg mente dette var forkert. Vi var jo de mange, og det var ligesaavel vore Forhold, der skulde ordnes, og derfor mente jeg, at vi maatte være med i Ledelsen. Jeg tænkte mig, at den nye Bevægelse nok kunde udrette noget her, og selv om det ikke er blevet just det, som jeg mente, det skulde være, saa er der dog sket store Fremskridt. Saa snart jeg mente, der var Mulighed for at danne en Forening i mit Sogn, indkaldte jeg til Møde. Vi havde jo ingen Penge, og derfor maatte vi se at faa en billig Taler, hvilket ogsaa lykkedes. I vort Nabosogn boede en Husmand, der ogsaa drev Gartneri og som var vant til at tage Ordet forskellige Steder. Ham fik jeg til at holde et Foredrag, der ganske vist langtfra var revolutionerende, men det gjorde heller ikke noget, vi fik en Forening stiftet. Jeg blev valgt til Formand og tillige valgt til at repræsentere Foreningen ved et Sendemandsmøde i Aarhus, som skulde holdes kort efter.

Der var mange, der smilte i Skægget af, at jeg skulde

rejse til Aarhus som Repræsentant, ikke mindst de af mine Standsfæller, der ikke var gaaet med i Foreningen. For hvad skulde vi vel lave? Vore Forhold var jo hidtil blevet varetaget af de andre, det behøvede vi da ikke at bekymre os om.

Jeg rejste, og efterhaanden som jeg traf sammen med Kammerater, som ogsaa skulde til Mødet, steg Begejstringen. Og da vi kom ind i den flagsmykkede Sal, og Jørgen Nielsen, den lille Mand med den stærke Vilje, besteg Talerstolen og paa sin egen Maade aabnede Mødet og fortalte om dets Hensigt, da forstod jeg, at her var jeg kommet med til noget, der var godt, og her var Muligheder for Udvikling til Gavn for Standen saavel i økonomisk som i socialpolitisk Henseende. Den saglige Dygtighed, Sagerne blev behandlet med, imponerede mig, jeg kunde heller ikke holde mig tilbage, jeg maatte give mit Besyv med. Det var vel nok ikke saa heldig en Tale, jeg holdt, men jeg blev forstaaet, og jeg var ikke saa lidt stolt, da Jørgen Nielsen kom hen og hilste paa mig og vilde have at vide, hvem jeg var, og hvor jeg boede. Jeg følte, der her var ved at knyttes et Baand. Det Baand holdt lige til Jørgen Nielsen altfor tidlige Død.

Jeg rejste begejstret hjem fra Sendemandsmødet, for nu var jeg blevet ladet med en hel Del, som jeg kunde fortælle Medlemmerne og andre. Det var interessant den Opmærksomhed, hvormed Aviserne fulgte Mødet, Journalisterne har jo en fin Næse til at opdage, naar der er noget i Gære, og de saa, her vilde komme noget i Gang, men der var sikkert ingen, der tænkte, at Bevægelsen skulde faa den Betydning, den fik.

Jeg har været med til alle Sendemandsmøderne siden, og det interesserer mig at sidde og høre paa mine Standsfæller,

hvordan de kan behandle Tingene, og bliver de ved i samme Spor og udvikler sig i samme Retning, da spaar jeg Husmandsforeningerne en lang og rig Levetid.

Vi arbejdede nu derhjemme i vor egen Forening, som vi bedst forstod. Det var til at begynde med kun Smaating, vi havde at beskæftige os med. Men vi holdt vore Møder, hvor vi drøftede, det vi havde med at gøre, og det, vi mente, vi skulde naa. Vi mente blandt andet, at de Bevillinger, der blev givet til Husmændene til Præmier, Rejser og andet, burde administreres af Husmændene selv. Men det kan nok være, det vakte Røre, det kunde aldrig gaa, saadan noget havde man da endnu ikke set, og der rejste sig en Modstand, mod dette, der endogsaa mærkedes helt ind i Rigsdagen. Og derfor naar man talte om dette blev det kaldt for Politik; og var der noget, Husmændene skulde vare sig for, var det Politik. Der var f. Eks. en af mine gode Venner, der var enig med mig i det væsentlige, han sagde ved en Lejlighed: „Pas endelig paa ikke at faa Politik ind i Husmandsbevægelsen, og for Guds Skyld ingen Maskepi med Socialdemokratiet, for saa gaar det sandelig galt“. Han tænkte ikke paa, at han derved selv førte Politik ind, men saadan var Opfattelsen hos de mange; der maatte ikke røres ved det bestaaende. Jeg tror netop, at denne Modstand mod det fornuftige bevirkede, at Bevægelsen voksede sig saa stærk, som den gjorde.

Som nævnt, blev der givet Bevillinger til Husmandsbruget dengang, men da vi ikke havde Administrationen af disse Penge, maatte vi gaa andre Veje. Vi naaede dog det samme, maaske endog mere, vi foretog Udflugter til Naboforeninger. Nogle af os havde Hest, og enkelte en Vogn, ellers laante man en Vogn og hjalp hinanden, som man bedst kunde.

Disse Udflugter havde stor Betydning; vi saa hvordan vore Standsfæller i andre Egne bar sig ad, og der var altid et eller andet, man kunde drage Lære af. Ogsaa Samværet var af stor Værdi; der var altid noget den ene vidste, men den anden ikke vidste. Som Regel endte saadan en Udflugt med, at man samlede med Folkene paa Stedet i Forsamlingshuset, hvis der var et saadant, ellers fandt man Udvej ogsaa for det. Her fik man saa en Kop Kaffe i Fællesskab, der blev talt og drøftet, hvad der var aktuelt for Tiden. Og netop dette med Administrationen var aktuelt, saa Diskussionen drejede sig blandt andet om dette.

Ved Lejlighed kunde man dog ogsaa med lidt Behændighed slumpe sig til en fremmed Taler uden at det skulde se for politisk farligt ud. Jeg mindes saaledes med et lille Smil, hvorledes jeg fik Laur. Rasmussen (den senere Forsvarsminister) der da var Redaktør i Horsens, til at tale ved en saadan Lejlighed. Invitere ham kunde der naturligvis ikke være Tale om, — vi var jo upolitiske. Men, sagde jeg til ham, naar du kommer til Rask Mølle gaa saa ind og spørg om Vej til Aale. Tænd saa den lange Pibe og stop op ved Smeden og spørg om Vej til Husmand Mads Jensen. Saa siger Smeden nok, at jeg ikke er hjemme, men vidst kan træffes i Forsamlingshuset. Saa gaar du derhen og undskylder meget, at du forstyrrer, men saa faar du nok en Indbydelse til at sidde ned og faa en Kop Kaffe med, og saa slipper du saamænd ikke for at tage Ordet. Det kan da ingen fornærme, selv om du siger et og andet. Det slog ogsaa godt nok til.

Det varede dog ikke saa længe, inden Husmandsforeningerne fik Bestemmelsesret i Husmandsbevillingernes Administration, som senere helt overgik til dem, hvilket selvfølgelig var det rigtigste. De Penge, der blev givet ved disse Bevil-

linger, har udrettet store Ting; det bevirkede, at der opstod en Kappelstrid om at være med, man satte Pris paa at faa en Præmie, ikke alene for Pengenes Skyld; det var blevet en Æressag, hvem der kunde komme højest. Men det at faa Besøg af et virkeligt Rejsehold var noget, man i særlig Grad satte Pris paa. Jeg husker saaledes engang min Hustru og jeg kom kørende med et Læs Hø fra Kæret; vi fik Øje paa et saadant Rejsehold, der tog Afsked med en af vore nærmeste Naboer, som — blandt andet fordi han ikke manglede Penge til at erhverve de bedste Ting, — var kommet i første Række, og virkelig ogsaa havde et Husmandsbrug, der var værd at se paa. Vi sagde da til hinanden, mon vi nogensinde skulde opnaa at blive anset for at være værdig til at modtage et saadant Besøg. Det opnaaede vi, vi har haft Besøg af mange Rejsehold, baade større og mindre, og har altid været glade for det. Og endnu den Dag i Dag glæder vi os, naar vi faar Lejlighed til at være med her.

Disse Samvær og denne Kappelstrid har i høj Grad bidraget til den store Udvikling, der er sket for Husmandsstanden. Vel ved jeg, at der er langt igen, inden alt bliver, som det skal være. Vel ved jeg, at Forholdene kan være svære for Husmændene, men vi er dog kommet dertil, at der bliver taget Hensyn til os. Vi kan takke os selv for, at vi ikke er mere med i Repræsentationen, end Tilfældet er.

De omtalte Udflugter udviklede sig til, at man efter foretagne Besøg hos Kollegaerne samledes med Medlemmer fra andre Foreninger efter en i Forvejen i Fællesskab lagt Plan. Der var som Regel sørget for en eller flere fremmede Talere, og her blev Linierne saa som Regel trukket noget skarpere op. Jeg har deltaget i mange saadanne Møder, dels som Taler, men ogsaa paa anden Maade. Jeg har haft den Glæde at

være med i Ledelsen saavel for større som for mindre Kredse og derved været med til at planlægge mange af den Slags Fester, ikke paa den Maade, at der blev budt paa Forlystelser, for det hørte til Sjældenhederne, men der var Feststemning over Deltagerne. Det blev undertiden bebrejdet os, at det blev partipolitiske Møder; men for mit Vedkommende kan jeg sige „Hus forbi“, for der hvor jeg har været med til at planlægge disse Møder, har jeg altid sørget for, at der saa vidt muligt for de store Møders Vedkommende var en Taler fra mere end een politisk Retning. Var det lokale Møder med kun een Taler, har jeg sørget for, at det blev den ene Gang en Taler fra en Retning og en anden Gang fra en anden. Jeg har altid ment, at ethvert Parti havde Ret til at forklare sig ud fra sit Standpunkt, saa maatte de enkelte selv bestemme, hvor de syntes de hørte hjemme. Jeg mente endvidere, at Partierne selv var interesseret i at faa Lejlighed til at udtale sig om det, de ansaa for at være det rigtige.

Vi glemte heller ikke det rent faglige, vi sørgede for, at de flest mulige tog paa Kursus paa vore Husmandsskoler. Det var ikke dengang Skik, at Konerne tog paa Kursus, men det fik vi i Gang, og det viser sig, at de er mindst lige saa interesseret som Mændene. Der har i mange Aar været afholdt Formandskursus, hvor de vigtigste Opgaver, Formændene har med at gøre, bliver drøftet; der bliver ogsaa afholdt Kursus hjemme i de lokale Foreninger og meget andet, som Husmændene næppe var kommet med til, hvis de ikke havde faaet deres egne Foreninger.

Alt dette har bidraget til Højnelse af Husmandsstanden; og herligt var det at se paa de Fremskridt der skete indtil den store Krig kom med dens Eftervirkninger, og om ikke helt standsede denne Udvikling, saa dog i høj Grad hæmmede

den. At det har haft sin store Betydning, at Husmændene har været organiseret i de vanskelige Tider vi har gennemgaaet, saavel under den store Krig som efter denne, er hævet over enhver Tvivl. Nu blev vi taget med paa Raad, naar der var store Vanskeligheder, der skulde overvindes. At dette under disse vanskelige Forhold ogsaa har haft samfundsmæssig Betydning er givet. F. Eks. naar der skulde drøf-

Mads Jensen (1910)

Hansine Jensen (1910)

tes store Ernæringsspørgsmaal, var det af stor Betydning, at Husmændene var med. Ikke mindst naar der skulde udskrives Varer og fastsættes Priser, Husmændene har her gjort deres store Indsats, og var deres Raad blevet fulgt i større Udstrækning, vilde det have set bedre ud for Landbruget i Dag. Husmændenes Repræsentanter har aldrig været med paa de høje Priser paa de Varer, Landmændene havde at sælge, Priser, der ikke kunde holde, da det vilde medføre

høje Ejendomspriser og dermed følgende større Gæld. Der er slet ingen Tvivl om, at det er den Gæld, der trykker Landmændene i Dag, og underligt er det, at alle ikke kan se det. Navnlig er det mærkeligt, at det store Landbrugs Repræsentanter ikke kan eller ikke vil se det; havde dette været Tilfældet, kunde der være rettet noget paa Forholdet.

★

UDSTYKNING

I Aaret 1899 fik vi den første Lov om Jord til Landarbejdere. Efter denne Lov kunde der af kvalificerede Landarbejdere laanes 3600 Kr., paa Betingelse af, at Ansøgeren var i Besiddelse af 400 Kr. For disse 4000 Kr. skulde der saa erhverves Jord, Bygninger og Besætning. Det er selvsagt, at det blev alt for smaa Brug, der kunde oprettes for dette Beløb. Derfor søgte man at raade lidt Bod herpaa ved at købe den daarligste og daarligst beliggende Jord, for at faa lidt mere for Pengene.

Dette var et Forhold vi drøftede ved vore Sammenkomster i Husmandsforeninger, det ledede Tanken hen paa Køb af hele Gaarde for at stykke dem ud til Husmandsbrug. Der ved vilde man opnaa, at en Del af Husmændene kom til at bo paa den gode og velbeliggende Jord, ligesom man mente at kunne være Nybyggerne til Nytte ved Byggeriet, saa de kunde faa noget mere for deres Penge.

Tanken udviklede sig og tog mere fast Form, og efter at Loven var udvidet et Par Gange, saa Laanene var blevet noget større, mentes det, at Sagen var moden til at fremlægges for Offentligheden. Det var ved et Kredsmøde i Brædstrup 1908, Sagen blev rejst paa vor Egn, og fandt

Tilslutning i Forsamlingen. Der nedsattes med det samme et Udvalg til at arbejde videre med Sagen. Udvalget kom til at bestaa af Martin Tholstrup, Lykkens Spil ved Bryrup, John Kristensen, Sdr. Vissing og Mads Jensen, Aale, sidstnævnte som Formand.

Vi udarbejdede Forslag til Vedtægter, og i September samme Aar holdt vi et Møde paa Hotel Hafnia i Horsens, hvor der var mødt Folk fra hele Amtet; ogsaa fra Vejle Amt var der mødt Folk med Interesse for Sagen. Her enedes man om at starte en Forening, der fik det ikke særlig korte Navn „Husmændenes Udstykningsforening i Skanderborg Amt og den nordlige Del af Vejle Amt“.

Bestyrelsen kom til at bestaa af John Kristensen, Sdr. Vissing, Kristen Johansen, Brædstrup, Ledvogter Niels Kristensen, Hovedgaard, Husmand og Murer Rasmus Jensen, Smidskær, Gaardejer Søren Chr. Rasmussen, Them, Husmand og Biavler Niels Skovlund, Bjertrup ved Hørning, og undertegnede. Jeg blev valgt til Formand. Som juridisk Raadgiver valgtes Sagfører Mortensen, Horsens.

Det blev vedtaget, at jeg skulde rejse ud i Sognene og holde Foredrag om Sagen, hvor man ønskede noget saadant. Paa den Maade kom jeg ud i mange Sogne i Omraadet, og kom til at lære mange Mennesker at kende. Min Opgave var tillige at tegne Garantier til Støtte for Foreningen til Indkøb af Gaarde eller Dele af Gaarde til Oprettelse af selvstændige Husmandsbrug.

Man tog venligt imod mig, hvor jeg kom, og mange tegnede Garanti; det gjaldt nu om at finde et Pengeinstitut, hvor Ledelsen havde den nødvendige Forstaaelse af Sagen. Et saadant fandt vi i „Horsens Bank“, Ledelsen her forstod, hvad vi vilde, og har sagtens ment, det var noget, der burde

støttes. Banken paatog sig at finansiere de første Køb og har fortsat hermed ved alle de Køb, vi har foretaget. Store Beløb har Banken betroet os gennem Tiderne.

Som allerede nævnt blev Foreningen stiftet i 1908, og For-aaret 1909 købte vi de første to Ejendomme, som vi styk-kede ud. Det vakte ikke saa lidt Opsigt. Og at ikke alle kunde forstaa, at vi kunde ordne det økonomiske, saavel ved Køb af Gaardene som ved Opførelsen af Bygningerne, fik jeg flere Beviser paa. Det var jo noget ukendt, at Husmændene kunde magte saadanne Opgaver. At mange Bække smaa gør en stor Aa, og at der ved Sammenhold og i Fællesskab kunde udrettes en hel Del, havde man nok lært gennem Andelsbevægelsen, men at Husmændene kunde røgte store Op-gaver var hidtil uhørt. En Gang jeg fik en Mand op at køre i min Vogn, og vi kom i Snak om en Gaard, vi havde købt og stykket ud, udbrød han: „Ja, nu har I jo faaet købt Gaar-den, faaet den splittet ad, og det ser jo ogsaa ud til, at I faar bygget, men hvordan tror du, I faar det betalt? Og hvem i Alverden skal betale Skatterne?“

Jeg søgte at berolige ham, det bedste jeg kunde, og lyk-kedes det ikke helt, haaber jeg, han blev beroliget senere. Det hele blev betalt prompte, og hvad Skatterne angaar, er der heller ikke sket nogen Skade, idet det gerne viser sig, at Husmændene paa en udstykket Gaard, svarer mere i Skat, end Ejerne svarede, før Udstykningen fandt Sted. Det var ikke mindst Konerne, der var forskrækkede for dette nye og uhørte, at Husmændene vilde købe Gaarde. Engang jeg sad og forhandlede med et Ægtepar om Køb af deres Gaard, udbrød Konen Gang paa Gang: „Jamen Pengene! Rasmus, tænk dog paa Pengene!“

Naa, Tilliden voksede, og vi fortsatte vort Arbejde. Mange

Hjem har vi oprettet gennem Aarene, og naar vi nu tænker paa at holde op hermed, paa Grund af de ændrede Forhold, som jeg ikke skal komme ind paa ved denne Lejlighed, kan jeg med Sandhed sige, at det er dette Arbejde, der mest af alt har interesseret mig. Jeg har haft den Glæde at blive valgt til Formand den ene Gang efter den anden i 32 Aar, sammen med mine to Kollegaer i Forretningsudvalget, N. Skovlund, og Rasmus Jensen, der tillige med Sagfører Mortensen, har været saa udmærkede Medarbejdere i det daglige Arbejde, og jeg skylder disse Mænd min bedste Tak for Medarbejderskabet med den øvrige Bestyrelse. Jeg maa ogsaa fremhæve den Forstaaelse, der er vist af Repræsentantskabets Generalforsamlinger. Uden denne vilde Arbejdet have været svært, for ikke at sige umuligt at have med at gøre.

Vi købte efterhaanden ikke saa faa Gaarde, som vi stykkede ud i Smaabrug, men det er ikke Meningen at lave Statistik ved denne Lejlighed, jeg skal kun omtale nogle enkelte af disse Køb og deres Forløb.

Udstykningen af Rask Hovedgaard.

„Rask“ ejedes indtil i Begyndelsen af dette Aarhundrede af „Herremænd“, der alle mere eller mindre søgte at holde Godsejer-Præget vedlige. Jeg husker, hvor vi Børn med Begejstring saa efter Herregaardsfrøknerne, naar de kom ridende i deres flotte Ridedragter, eller naar Herremanden kom med sit Hundekobbel. Det var for os et imponerende Syn.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede døde den daværende Godsejer, og Gaarden blev solgt til en Mand, der ikke brød sig om Etikette, han var Forretningsmand og interesserede sig mest for Skoven. Han prøvede flere Gange paa at sælge Avlsgaarden, Udstykningsforeningen fik den ogsaa tilbudt,

uden at det blev til nogen Handel. Til sidst lykkedes det ham dog at faa Gaarden solgt til et Konsortium, der efter et Par Aars forløb kom til os med et Tilbud af en saadan Art, at vi begyndte at tage Tanken om Køb af Gaarden op igen. I 1921 fik vi en Lov af saa vidtrækkende Art, at vi nu turde indlede Forhandling med Ejerne om Handel.

Af Forsigtighedsgrunde tog vi Gaarden paa Haanden for at undersøge, om der var interesserede Købere til Jorden. For at faa dette konstateret, holdt vi et Møde i Rask Mølle Gæstgivergaard, hvor jeg som Formand, bistaet af Bestyrelsen, redegjorde for Tanken og sagde, at saafremt der var saa mange, der havde Mod til at tage fat paa Oprettelse af et Husmandshjem, at vi kunde vente at faa Jorden solgt, vilde vi købe Gaarden.

Det blev et helt Folkemøde; der var mødt Folk fra baade nær og fjern, der var mange flere Købere, end der var Jord til. Vi fortalte dem, at der skulde Dygtighed, Sparsommelighed og Paapassenhee til, saavel for Husmanden som for Konen, hvis man skulde kunde faa en saadan Virksomhed til at gaa, og fremstillede i det hele Sagen saa godt vi kunde.

Der var imidlertid saa mange, der meldte sig med det samme, at vi bestemte os til at vise dem Jorden, og fortælle dem Betingelserne, efter en forud lagt Plan. Betyrelse. gik nu foran op til Gaarden, og det var en ikke lille Skare, der fulgte efter, saa vi sikkert let kunde have solgt hele Redeligheden med det samme. Det kunde vi nu ikke, den enkeltes økonomiske Forhold og øvrige Kvalifikationer skulde undersøges, Parcellen beses og Skellene saa nogenlunde afsættes. Vi maatte afbryde Forhandlingerne henimod Aften for at tage fat næste Dag.

Vi fik hurtigt det meste af Jorden solgt, med Forbehold af Købet. Dette fandt Sted en af de følgende Dage, og nu kom der rigtig Fart i Foretagendet. Nu skulde der bygges paa Parcellerne, og her ydede vi den Bistand vi kunde. Vi var Parcellisten behjælpelig med at lave Tegninger og faa Bygningerne praktisk indrettede. Selve Byggeriet udbødes til Licitation. Den enkelte Parcellist var selv Bygherre, medens Udstykningsforeningen garanterede for Betalingen. Der kom en Mængde Tilbud, saavel paa Materialer som paa Arbejdet. Det tog henved 2 Timer at læse dem op, det gik saa heldigt, at Tilbudene fra den nærmeste Egn kunde antages, hvilket i mange Henseender var en stor Behagelighed.

Nu kunde Byggeriet saa begynde, og der kom ogsaa vældig Fart i Arbejdet.

„Rask“, der længe havde ligget hen uden at øve nogen Tiltrækning og uden at man havde lagt Mærke til noget særlig pulserende Liv, blev nu pludselig som en Myretue. Der kom Haandværkere fra nær og fjern, der kom Materialer, der blev læsket Kalk, gravet Grunde og gravet Brønde. Byggeriet kom rigtig i Fart, samtidig med at Høstarbejdet gik sin Gang.

For at lette Arbejdet for Nybyggerne, og for at disse kunde følge med i deres specielle Byggeri og føre Tilsyn dermed, blev der skaffet Plads til saa mange Familier som muligt i Hovedbygningen. Ethvert Rum, som nogenlunde kunde bruges til Beboelse, blev taget i Brug. Jeg tror, der paa et Tidspunkt var fjorten Familier installeret paa een Gang. Naturligvis boede de ikke komfortabelt, men dog saadan det kunde gaa an, og da det jo kun var midlertidigt, og de hver for sig ventede paa det nye Hus, toges det med godt Humør. Det vakte stor Opmærksomhed i Egnen, og langt omkring fra kom der Besøgende, kørende i Hestekøretøjer, paa Cykler

og i Biler, for ikke at tale om dem, der kom gaaende. Der kunde til Tider, og særlig en Søndag Eftermiddag, være Trængsel i Gaarden. Jeg husker, at der ved en Lejlighed spøgende blev sagt, at man maatte skubbe sig forbi hinanden som paa Østergade i København, naar denne var allermost befærdet. Det var helt morsomt at gaa imellem dem og høre deres Bemærkninger, særlig naar man kunde være saa heldig at være ukendt, hvilket sommetider lod sig gøre. Det kan nok være, Problemet blev drøftet, hver havde sin Mening derom.

Man drøftede, hvad man mente at vide, der før var det almindelige, og hvad man kunde vente der i Fremtiden vilde ske. Der drøftedes for og imod. Jeg tror at kunne sige, de fleste var for. Der var mange, der kunde se, at der vilde blive Plads til mange flere Mennesker, end der hidtil havde været, mange flere vilde faa Beskæftigelse og Føden og i det hele taget komme til at leve i friere og sundere Forhold end før i Tiden.

Byggeriet gik nu sin Gang. Det var paa et Tidspunkt, hvor Landhaandværkerne havde det smaat med Arbejde, derfor fremkom selvfølgelig de mange Tilbud. Teglværkerne og Træhandlere laa inde med store Lagre, derfor kunde der komme den Fart i Arbejdet, som der kom. Det kunde undertiden knibe for Stationsforstanderen paa Rask Mølle St. at ordne den store Ekstra-Trafik, det medførte. Pladsen ved Stationen var jo begrænset. Jeg stod saaledes en Dag og hørte paa en Samtale mellem Stationsmesteren og Trafikledelsen, hvor han sagde noget indigneret: „Jamen De ved jo da, jeg ikke har Plads til flere Vogne paa Sidesporet“.

Naa, det gik jo altsammen, der blev anvendt Hestekøretøjer og Biler til Hjælp, og Husene skød op som Paddehatte.

Vi fik begyndt i September, der skulde være 38 Hjem, og inden Jul var Halvdelen færdige til Indflytning.

Alt dette gav et stort Arbejde for Bestyrelsen og særlig for Forretningsudvalget. Rasmus Jensen, der var Nybyggerne behjælpelig med Raad og Daad ved Byggeriet, udførte her et stort og fortjenstfuldt Arbejde. Niels Skovlund var mere beskæftiget med det skriftlige Arbejde, medens jeg havde det forhandlingsmæssige, og i Forening støttede vi hinanden bedst muligt, bistaaet af Sagfører H. Mortensen, der var en udmærket juridisk Raadgiver. Uden dette gode Samarbejde mellem Forretningsudvalg, Bestyrelse og den juridiske Raadgiver, og uden den Forstaaelse, der blev vist os af Horsens Banks Ledelse, vilde det have været umuligt at gennemføre Foretagendet.

Hovedgaardens Avlsbygninger er nu forsvundet med Undtagelse af et Par smaa Rester, der er saa forandrede, at de ikke er til at kende mere. I Stedet for tre lange Længer, er der nu flere Husmandshjem, et i hver Hjørne af Avls-gaarden. Gaardspladsen er forvandlet til fire Haver, der staar i Forbindelse med hinanden. Velholdte og velplejede vil de danne en pæn Forgrund for Hovedbygningen, der fornemt ligger tilbage bag Voldgraven og endnu har beva-ret en Del af sit gamle Præg. Langs Voldgraven er der en Kørevej, der over en Bro fører ind i den gamle Borggaard.

Hovedbygningen med ca. 7 Tdr. Land Have og Voldgrave, med Undtagelse af den vestre Fløjbygning og det nordvestlige Hjørne af Arealet er solgt til Fru Dorph Broager. Fruen der er en Datter af den i sin Tid kendte Læge i Uldum, kom i sin Barndom og Ungdom meget sammen med Her-skabets Børn, og senere, efter at hun var blevet gift med Læge Dorph Broager, der praktiserede i Uldum, holdtes

Omgangen vedlige, saalænge denne Familie havde Gaarden. Da Fruen, der var blevet Enke, saa, hvad her skete, fik hun Lyst til at prøve paa at bevare Hovedbygningen og anvende den til noget nyttigt. Efter Forhandling med Bestyrelsen, erhvervede hun den omtalte Del heraf og oprettede et Re-kreationshjem og Sommerpensionat, som hun saa har drevet siden.

Vestre Fløjbygning beholdt Udstykningsforeningen og lod her indrette et Forsamlingslokale med tilhørende Køkken og et mindre Værelse til Smaamøder.

Desforuden er der indrettet en primitiv Skole med tilhørende Lejlighed til en Lærer. Denne Del af Bygningen har Sogneraadet lejet, og der opnaas derved, at Børnene bliver fri for den lange Skolevej, ligesom der er skabt Mulighed for, at Nybyggerne kan afholde større eller mindre Møder til Drøftelse af deres Forhold og til almen Oplysning.

Denne Fløj er nu overdraget til Beboerne i Eje, og vel udnyttet kan den faa Betydning for disse.

Alt er nu forandret. Før saa man de utiltalende Huse, der tjente som Boliger for Arbejderne, hvorfra man saa Mændene ved Daggry vandre møjsommelig for at møde paa Gaarden til Arbejde, der alene blev bestemt af Herremanden, for efter den sene Fyraften at vandre tilbage, saa de kun havde Lejlighed til at se deres Børn en Gang om Ugen, særlig i Aarets mørke Tid. Hustruen maatte som Regel ogsaa forlade Hjemmet for at udføre et Arbejde paa Gaarden, ja, maatte endogsaa undertiden forlade sit Barn i Vuggen i den tidlige Morgenstund og overlade det til dets ældre Søsken, eller maaske til en gammel Bedstefar eller Bedstemor, der ikke mere kunde udføre det krævende Arbejde paa Gaarden. At en god Moder kun gør dette med et blødende

Hjerte er ikke nødvendig at tilføje. Tilbage gik saa denne Børneflokk overladt til sig selv fra Morgen til Aften, og da der undertiden boede flere Familier i samme Hus, kunde det let blive en større Flok, her kunde samles. Gode Betingelser for Opdragelse gav det ikke.

Nu derimod ser man 38 nye Husmandsbrug omkring paa Marken, men dog beliggende ved offentlig Vej. Uden for Bygningerne er der en Have, omkring det hele en veldreven Mark, hvilket vidner om, at her bestilles der noget. Man er ogsaa klar over, at her er Betingelserne for, at alle Familiens Medlemmer kan være med. Der er ingen Ting, Børnene vil saa gerne, som hjælpe Forældrene ved deres Arbejde, og der er altid noget, Børnene kan udrette i en saadan Bedrift, alt efter deres Størrelse, og det er sikkert den bedste Opdragelse, man kan give sine Børn.

Man er naturligvis ikke sluppet af med alle Vanskelighederne, fordi man har faaet et Husmandsbrug, men man har da opnaaet at faa et Hjem, hvor der er Boplads til hele Familien, Virkefelt for dem alle, og forhaabentlig ogsaa i Fremtiden Levevilkaar for hele Familien, saalænge der er Rimelighed i at holde den samlet. En Del af Nybyggerne her er af forskellige Grunde rejst fra Kolonien; men nu er der ogsaa gaaet lige ved 20 Aar, kunde man vente stort andet? Folk er jo ikke stavnsbundet, og skulde helst være fri derfor i Fremtiden. Den tilbageværende Part benyttede netop Jubilæumsaaet, 150 Aars Dagen for Stavnsbaandets Løsning, til at rejse en smuk Sten til Minde om Herregaarden „Rask“s Udstykning til smaa Brug, for aldrig at rejse sig til Herregaard mere. Tillige har de restaureret den før omtalte Fløj og lavet Salen nydelig i Stand. Nu har de deres egne hyggelige Hjem med hvad dertil hører, og her

er et herligt Samlingssted, som alting tyder paa, de vil holde i Hævd til sene Tider og sikkert ogsaa vil kæmpe en Kamp for at holde.

Nogle Aar efter Udstykningen af „Rask“ kom Turen til et Par andre Storgaarde i Horsensegnen, Bygholm og Boller. Naar man kommer ad Landevejen Nørre Snede—Horsens, fanges den vejfarendes Opmærksomhed uvilkaarligt af en hel Række Ejendomme paa begge Sider af Vejen. Lunt og idyllisk bag Læplantningen ligger de trelængede Husmandshjem, som er oprettet paa Nørremarksgaardens Jorder. Nørremarksgaarden var en af de 5 store Gaarde, som tilhørte Bygholms Gods, der dergang ejedes af Grev Schimmelmann. Greven tilbød Horsens Byraad at sælge Godset til Byen. (Til Bygholm hørte Nørremarksgaarden, Ruballegaard, Aarupgaard, Mosegaard og Store Østerhaab). Jeg blev af Horsens Byraad udset til, sammen med Proprietær Holm, Borchsminde, at bedømme Værdien af Godset, da man tænkte paa at købe Godset og senere gjorde Alvor deraf.

Efter at dette Køb var bragt i Stand, forhandlede Udstykningsforeningen med Byraadet om Køb af Rugballegaard og en Del af Nørremarksgaard. Vi satte os i Forbindelse med Statens Jordlovsudvalg, og Resultatet af vort Samarbejde blev da det, som enhver, der er kendt paa disse Egne, vil være bekendt med, at Resten af Nørremarksgaard købtes og udstykkedes, og den forhen saa øde og ubeboede Strækning mellem Horsens og Lund nu beboes af stræbsomme Husmænd, der arbejder paa deres egen Jord og gør det godt.

Da jeg under Forhandling om Køb af Bygholm første Gang stod paa Trappen op til Slottet, kom jeg til at erindre en Oplevelse, jeg som Dreng havde paa samme Sted. Jeg kan vel have været 12 Aar dengang. — Forpagter Knudsen

paa Tranholm ved Klovborg henvendte sig en Dag til min Far og spurgte, om han mente at kunne betro mig en Brevbesørgelse til Godsejeren paa Bygholm. Det mente min Fader nok, og jeg begav mig paa den lange Tur til Fods vel sagtens med Træsko paa. Jeg fik en Madpakke med til at styrke mig ved undervejs. Paa Bygholm blev jeg vel modtaget af en Dame, som formodentlig var Køkkenjomfru, og i alt Fald for mig syntes at være meget fornem. Jeg blev budt noget at spise, hvorefter det blev sagt mig, at Godsejeren vilde tage ind til sin Godsforvalter inde i Horsens, og at jeg kunde træffe ham der. Da jeg ikke var kendt, gik jeg ikke den korteste Vej ind til Byen, men tilbage til Nørre Snede Vejen og ind ad Vestergade, hvorved Vejen blev betydelig længere, Godsejeren kørte ind til Byen og var derfor ankommet før mig. Efter at have bragt Svarbrevet tilbage til Tranholm havde jeg paa den Dag tilbagelagt paa det nærmeste 10 Mil.

Jeg vil herefter føre mine Læsere igennem Horsens og ind i det frugtbare Bjerre Herred. En Mils Vej fra Horsens ligger inde ved Boller Statsskove en Mængde nyopførte Ejendomme paa begge Sider af Vejen. Ned mod Fjorden ser man et prægtigt Slot, som nu ejes af Egnens Sygekasser og er indrettet til Hvilehjem. Slottet har igennem Aarhundreder været Bolig for adskillige berømte Mænd og Kvinder. Mest kendt er vel nok Kristine Munk, som af Kong Kristian den 4de blev forvist hertil.

Nu tjener Slottet andre Formaal, men dets ydre Skikkelse er bevaret. De udstrakte Jorder, som før tilhørte Herresædet, er nu udstykket, og mange driftige Husmænd har herved faaet overladt noget af Danmarks allerbedste Jord til Ejendom og de fleste af Nybyggerne har tilmed den herligste Udsigt over Horsens Fjord med det naturskønne og frugt-

bare Hads Herred i Baggrunden. For at gøre Dem bekendt med, hvordan her saa ud før Udstykningen, vil jeg henvise til en stedkendt Mands Udtalelse. Han skriver saaledes:

Jeg var kun 8 Aar, da jeg første Gang saa Herregaarden Boller; alligevel staar det saa klart i min Bevidsthed, som var det sket for ganske nylig. „Hvad man i Ungdommen nemmer, man ej i Alderdommen glemmer.“ Det var før Bilernes Tid. Min Far og Mor skulde til Horsens og i Hestevogn køre den 6 Mil lange Vej frem og tilbage. Jeg var henrykt over at komme med paa Turen. Jeg spurgte i en Uendelighed min Far ud, om hvad vi saa, og fik ogsaa Svar. Mest optaget var jeg vistnok af Boller. Først var der nu det prægtige Slot med de uhyre mange Sale, dernæst Voldgraven, hvorover man kun kunde komme ad en Bro, der førte ind til Slotsgaarden. Da ønskede jeg inderligt engang at komme ind og se denne Herlighed, som da var forbeholdt de fine Folk. Mange Aar efter, da Godset blev solgt til Udstykning, gik denne BARNEDRØM i Opfyldelse.

Desuden blev jeg optaget af den lange Række Daglejerhuse paa Vestsiden af Klokkedal. Her vrimlede det med Børn, der for en stor Del var henvist til at underholde og opdrage sig selv, da Far hele Dagen skulde paa Arbejde inde paa Godset, og Mor i Almindelighed hen og malke 2 Timer Morgen og Aften. I 6 Daglejerhuse boede 12 oftest børnerige Familier, det er derfor Grund til at tro, at Bekvemmelighederne var alt andet end misundelsesværdige.

Men ogsaa Børn herfra har vel haft deres Drømme, om en stor og rig Fremtid, saa Far og Mor ikke skulde være henvist til at slide fra Morgen til Aften for at skaffe det nødtørftigste til Livets Ophold. Paa Godset boede en Fa-

milie, som havde fuldt op af Husplads og Penge, men hos Naboen, den fattige Arbejder, manglede begge Dele.

Rigmanden kan sikkert bedyre, at Lykken ikke er Gods eller Guld, men han kan ikke vente at blive troet af den fattige. For den, der lever i Fattigdom og Armod, vil Rigdom altid være det eftertragtede Maal. Det er derfor ikke en Tilfældighed, at store Mænd ofte fødes i smaa Huse, thi den længselsfulde Higen giver Styrke til Vandringen paa den tornestrøede Vej, et saadan Fattigmandsbarn tit maa vandre.

Børn ser mange Ting, som voksne slet ikke bemærker. Det var jo et Barn, der opdagede, at Kejseren slet ingen Klæder havde paa.

Den himmelraabende sociale Forskel paa den Mand, der ejer Slottet, og ham, der med sin Familie bor i den usle Rønne uden Udsigt til nogen Sinde at komme til at eje noget ud over de daglige Fornødenheder til sig selv, er en Abnormitet, ja, som kan være livsfarlig og derfor maa amputeres. Og er det ikke det, der sker ved Udstykning af de store Godser?

Her kan Børnene være med Far og Mor i deres Arbejde, og selv om Arbejdet er lige haardt, er Vilkaarene dog meget bedre, Livsbetingelserne langt rigere.

Her er kun nævnt de tre store Gaarde, men af mindre er der jo adskillige som — dels af vores Forening alene, dels i Samarbejde med Statens Jordlovsudvalg — er stykket ud i mindre Hjem, der sætter sit Præg paa Landskabet og paa Folket.

KONJUNKTURBESTEMT RENTE

Allerede under Forberedelsen af Loven af 4. Oktober 1919 syslede jeg med Spørgsmaalet om, hvorledes man kunde sikre de nye Statshusmænd paa bedste Maade mod Konjunktursvingningernes Vanskeligheder. I Partigruppen prøvede jeg at vække Interesse for en Ordning, hvorefter de aarlige Ydelser kunde reguleres efter Bacon-Noteringen (Svineholdet vilde jo blive af særlig Betydning for de nye Folk). Man blev dog imidlertid staaende ved den regulerende Bestemmelse, at Forrentningen af Jorden skulde ske ikke i Forhold til den Jordværdi, der til enhver Tid blev fastsat ved de særlige Skattevurderinger, hvad enten Værdien saa gik op eller ned.

Dette var jo i og for sig rimeligt. Men i Efterkrigsaarene fremkom saa voldsomme Konjunktursvingninger, at Jordværldernes forholdsvis smaa og langsomme Svingninger slet ikke forslog til at udjævne Forholdet for Husmændene. Jeg kom derfor paany til at beskæftige mig med, hvad der kunde gøres for at bøde paa Misforholdet.

I den store Landbokommission, som jeg var Medlem af, kom jeg til at fremføre disse Tanker, der bl. a. vakte Interesse hos flere af Medlemmerne. Men jeg stod dog endnu selv noget famlende overfor Sagen. Tilfældig traf jeg saa engang i Vinteren 1931—32, i Toget mellem Fredericia og Horsens, Forstander Jakob E. Lange fra Fyns Husmandsskole, og opfyldt af Spørgsmaalet, som jeg var, kom vi ind paa en Drøftelse af Sagen. Mon der var noget praktisk muligt ad en saadan Vej? Han fortalte mig da, hvad der naturligvis yderligere gjorde mig interesseret, at allerede i 1891 havde Laboratorieforstander H. Struer fremført den Tanke, at Prioritetsobligationer burde give en konjunkturbestemt Forrentning, idet de ikke skulde lyde paa et bestemt Beløb i Kroner,

men Beløbet skulde svinge op og ned efter Konjunkturerne paa Verdensmarkedet. Konjunktursvingningerne vilde han fastslaa efter de vekslende Priser paa en hel Række Verdenshandels-Artikler, f. Eks. en vis Mængde Hvede, Kul, Jern, Kaffe, Bomuld o. s. v., som altsaa skulde udgøre en *Værdimaalestok i Varer*, en Slags udvidet, universel „Kapitelstakst“, og naar Obligationernes Paalydende saaledes svingede op eller ned, vilde Rentebeløbet jo svinge paa samme Maade.

Jakob Lange fortalte mig tillige, hvad der navnlig maatte interessere mig i denne Sammenhæng, at han ved Bortforpagtningen af Husmandsskolens Gaard „Højstrup“ Foraaret 1930 havde indført den regulerende Bestemmelse, at Forpagningsafgiften ikke skulde være en bestemt Sum, men konjunkturbestemt. Gaardens Værdi var sat til et bestemt Beløb, og dette skulde i normale Aar forrentes med 4⁰/₁₀₀, men naar Landøkonomisk Driftsbureaus Opgørelse viste, at samme Størrelse af Gaarde paa Øerne udviste en Forrentningsprocent af fra 0—8⁰/₁₀₀, skulde Gaardens Værdi forrentes med fra 2—6⁰/₁₀₀, saaledes at Ejeren altsaa aldrig fik slet intet, men heller ikke tog hele Konjunkturgevinsten i de gunstige Aar.

Alt dette gav mig mere Mod paa Sagen. Og det lykkedes da ogsaa i Landbokommissionen at vække Interesse for Ideen. Venstremændene var dog noget betænkelige og vilde kun prøve et Aar. Men paa Rigsdagen gik til sidst alle med. Resultatet blev en Lov, hvorefter de Husmænd, der ønskede det, kunde faa konjunkturbestemt Rente, svingende om en vis Normalrente. Landøkonomisk Driftsbureaus Tal var dog saa spinkle, hvor det gjaldt de smaa Husmandsbrug, at man ikke turde følge Højstrup-Eksemplet, men i Stedet for lod Forrentningen svinge med Priserne paa Byg, Flæsk og Smør tilsammen. Og denne Ordning blev i vid Maalestok godtaget

af Husmændene og praktiseret i de følgende Aar. Varemaalestokken var jo imidlertid langt fra fuldt tilfredsstillende. I Aar med høje Bygpriser, men middelmaadige Flæskepriser, vilde jo saaledes de kornkøbende Smaabrug have en ret daarlig Forrentningsevne, men en ret høj Forrentning. Da nu tillige Landøkonomisk Driftsbureaus Tal efterhaanden fik en bredere Basis, kom man ind paa at realisere Tanken om at tage Bureauets Forrentningsprocent til Maalestok, saaledes som det nu er lovfæstet, (idet ikke alene Jordrenten, men ogsaa Renten af Byggelaan svinger med Konjunkturerne fra 3—6⁰/₀), hvad der navnlig i de sidste Aar har været af stor Værdi for de Statshusmænd, der har antaget Ordningen.

I Praxis støder dette fornuftige Arrangement dog undertiden paa en Vanskelighed. Hvis Ordningen gjaldt alle, vilde den sikkert være uangribelig. Nu er det saaledes, at de konjunkturbestemte Brugs Ejere naturligvis glæder sig, naar de kan nøjes med at forrente med 3⁰/₀, men kan blive gavne, naar de i de gode Aar maa svare 6⁰/₀, medens Naboen kan nøjes med 4. Den menneskelige Hukommelse er jo somme-tider noget kort, egen Interesse kan gøre Folk noget nærsynede. Jo mere almindelig indarbejdet Ordningen bliver, des mere vil den dog sikkert føles som det ene rimelige. Den anvendes jo nu ogsaa ved „Saneringslaanene“.

1919-Lovens gode Grundlag har ved denne Udbygning faaet endnu større Værdi i Retning af at sikre ærligt Arbejde sin Løn og formindske det lotteriagtige ved Landbrugsbedriften. Engang ved et Møde om Sagen paa Husmandsskolen, hvor baade jeg og Forstander Lange var til Stede og sad ved Siden af hinanden, sagde Folketingsmanden Povl Fr. Jensen, idet han pegede ned: „Havde det ikke været for den gamle Mand, der sidder dernede, var Sagen vist ikke blevet

gennemført.“ Jeg forstod jo nok hvad han mente, men smilede og sagde: „Ja, jeg ved ikke rigtig, om det er Lange eller mig, du sigter til, men vi kan jo deles om det.“

✱

MIN POLITISKE VIRKSOMHED.

Jeg har altid været politisk Interesseret, men de første Aar efter at jeg var blevet gift, maatte jeg holde mig beskedden tilbage, der var Brug for hver Arbejdstime, og derfor maatte jeg nøjes med at læse min Ávis, og høre hvad de andre kunde fortælle os. Men efterhaanden kom jeg dog med til et og andet. Og da jeg først begyndte at komme med, blev jeg valgt snart til det ene og snart til det andet, og saa gled det mere og mere i Retning af Deltagelse i det offentlige Liv. Jeg har aldrig været i Tvivl om, hvor jeg skulde slutte mig til. Det var dog først i Aaret 1906, forud for Valget, jeg optraadte som Taler overfor en offentlig Forsamling. Det var som Socialdemokrat.

Jeg havde i nogle Aar deltaget i Husmandsbevægelsen og Afholdsbevægelsen, og dette i Forbindelse med mit politiske Syn bevirkede, at jeg efterhaanden blev benyttet som Taler ved forskellige Lejligheder. I 1906 blev Socialdemokraterne i Brædstrupkredsen enige om, at de vilde have en Kandidat ved Folketingsvalget. Vi mente Tiden var inde til at slaa et Slag for vor Politik. Vi fik ogsaa en Mand til at stille sig i Kredsen, Gaardejer Jakob Kristensen fra Revl, en god Kandidat, men desværre noget svag af Helbred, og dette var maaske nok den egentlige Grund til, at jeg kom til at optræde.

Det var ved et stort Vælgermøde i Tørring; der var mange Mennesker, ogsaa mange Politikere. Foruden Kredsens Fol-

ketingsmand, Laust Jensen, Bjørnskov, der var Reform-Venstre-
mand, var der en anden Venstre-kandidat, Højskolelærer
Morits Madsen, Vestbirk, der tilhørte det forhandlende Ven-
stre; tillige var Klaus Berntsen mødt for at stive Madsen af.
Desuden var Driftsbestyrer Stensballe, den senere Folketings-
mand for Silkeborgkredsen fra 1910 til 13, og flere af Egnens
fremtrædende Mænd mødt op. Vor Kandidat var ogsaa til
Stede og holdt en god Tale, men maatte saa gaa sig en Tur,
han kunde ikke holde ud at være inde i Lokalet; jeg tør nok
antydde, at der heller ikke var den bedste Luft. Salen var
stoppende fuld, og der var en stor Del Mænd, der havde
deres Pibe med og flittigt benyttede den; det blev Jakob
Kristensen for meget, han maatte ud i frisk Luft.

Diskussionen gik altsaa mellem de andre, og der faldt
ogsaa noget af til os. Nu var gode Raad dyre, som man
siger, vor Kandidat var der ikke til at imødegaa Modstan-
derne. Vi var da nogle Stykker, der talte med hinanden
om, at vi var nødt til at tage Affære. Mine Kammerater
sagde, at jeg skulde tage Ordet, medens jeg mente, det
skulde være en anden. Imidlertid blev der fra Talerstolen
sagt et eller andet, der fik mig til at begære Ordet. Jeg
fortrød det straks igen; men da jeg havde sagt A, maatte
jeg ogsaa sige B. Endelig fik jeg Ordet. Jeg husker ikke,
hvad jeg sagde, men mens jeg stod paa Talerstolen, kom
vor Kandidat ind ad Døren, og da jeg kom ned, kom han
hen til mig og sagde, nu slipper du ikke, nu skal du være
min anbefalende Stiller. Jeg maatte saa love dette. Hvordan
jeg løste Opgaven, ved jeg ikke, dersom det stod i Forhold
til Stemmetallet, vi fik, kan det ikke have været ret godt,
for der faldt kun 196 Stemmer paa vores Mand, medens
de to andre fik 657 og 1128 Stemmer. Det var nedslaaende.

Men vi var jo unge og lovede hinanden, at næste Gang skulde der rigtig sættes ind.

Ved Planlægningen af Valgagitationen i 1909 var vi samlede igen til Møde i Brædstrup for at forhandle om, om vi selv skulde opstille Kandidat eller gaa i Alliance med de Radikale. De fleste var stemt for, at vi selv skulde opstille, og der blev rettet en indtrængende Opfordring til mig om at lade mig opstille, hvad jeg dog afslog. Man trængte mig imidlertid saa længe, at jeg lovede at sige Besked om 8 Dage, men jeg forberedte dem paa, at Svaret vilde blive Nej.

Da de 8 Dage var gaaet, var jeg sammen med vor Formand, Kresten Johansen, Brædstrup (den senere Formand for de samvirkende jyske Husmandsforeninger), og til ham sagde jeg ogsaa Nej, han trængte imidlertid saa haardt paa, at jeg til sidst sagde: „Nej, i Brædstrupkredsen vil jeg ikke opstilles, byd mig saa hvilken Kreds i Landet I vil, om det saa skal være Herningkredsen“. Jeg vidste ikke det mindste om, at Herning manglede en Kandidat, det var bare saadan et Udbrud for at slippe fri for yderligere Pres. Men det varede ikke mange Uger, saa kom der Opfordring til mig om at lade mig opstille i Herning eller i det mindste at rejse dertil, for at tale med Partifællerne om Sagen. Jeg var ikke videre glad for dette, men jeg syntes ikke jeg kunde lade være med at rejse dertil. Og hvordan det kan være gaaet til, Bestyrelsen bad mig efter vor Samtale om at komme igen til et Partimøde, hvilket jeg lovede. Ved dette Partimøde var der forholdsvis god Tilslutning. Jeg holdt et Foredrag for dem, hvorpaa jeg forlod Salen for at Kandidatsspørgsmaalet kunde drøftes. Det varede ikke ret længe, inden der kom Bud efter mig, og det blev meddelt mig, at man enstemmigt havde vedtaget at opfordre mig til at være deres

Kandidat til det forestaaende Folketingsvalg. Nu var der ingen Vej udenom, nu var jeg gaaet saa vidt, at ingen Tilbagetog var mulig. Jeg sagde ja, men bad dem om at være mig behjælpelig, da dette jo var noget ganske uprøvet for mig. Det lovede de beredvilligt, og jeg var altsaa nu Folketingskandidat, Linien for mit fremtidige Arbejde var afstukket, og jeg har aldrig fortrudt det.

Selv om der kan være et eller andet, jeg synes, jeg skulde have gjort paa en anden Maade, saa er det jo herligt at være med i et Arbejde, der interesserer, og et Arbejde man mener skal gøres, og herligt er det at være med i et Parti som Socialdemokratiet, der virker for at forbedre Kaarene for de vanskeligst stillede i vort Samfund. Naar man, som jeg, i sin Barndom, sin Ungdom og senere har været trykket af de økonomiske Forhold, er det jo dejligt at være med i et saadant Rejsningsarbejde, og se at det bliver paaskønnet, hvad der bevises ved den Vækst, Partiet har haft gennem Aarene.

Det var omkring Midten af Maj Maaned, Vælgermøderne begyndte, og jeg maatte derfor skynde mig at faa mit Foraaarsarbejde gjort færdig. Det var saa urimelig koldt det Foraar; den første Nat jeg boede i Herning, havde vi rigtigt Snefog med store Snedriver, Dagen efter skulde der være Marked, men det blev ikke til ret meget, hverken Mennesker eller Dyr kunde holde ud at være derude. Jeg tænkte paa min Hustru, der nu selv maatte ase med det derhjemme, jeg vidste, det var svært, for vi havde kun lidt Foder til Kreaturerne, det var jo ved den Tid, de normalt skulde have været paa Græs. Hvordan hun kom igennem det, er mig fremdeles en Gaade, og naar det gik, var det absolut hendes Paapassenhed og Sparsommelighed, der gjorde det.

Jeg havde ingen Telefon dengang og kunde derfor ikke komme til at tale med hende, men maatte nøjes med Brevveksling. Mine Partifæller i Egnen forstod dette, og har ogsaa vist hende Anerkendelse derfor.

Jeg havde nu paa Markedsdagen god Lejlighed til at tale med Bønderne, der var kommet til Byen for Markedets Skyld, men maatte holde sig indendørs i Stedet for. Jeg var af en Spøgefugl hjemme advaret mod at komme i Diskussion med nogle Mænd der i Egnen ved Navn Birk. Det traf sig nu saadan, at jeg kom i skarp Diskussion med nogle af de tilstedeværende, uden at jeg havde haft Lejlighed til at faa deres Navne at vide. Først senere blev de præsenteret for mig, og da var de næsten alle af „Birkslægten“. Vi blev imidlertid ret fortrolige med hinanden, men enige blev vi ikke, og jeg har haft mange Diskussioner med nogle af dem senere, forøvrigt brave Folk, der fulgte godt med og kunde forsvare deres Standpunkt.

Nu skulde jeg altsaa til at begynde paa Vælgermøderne, de to første var jeg alene om, først ved det tredie mødtes jeg med Kredsens Folketingsmand, den gamle Rasmus Nielsen fra Hammerum. Han havde bekendtgjort et Møde ved Bording Station meget tidligt om Formiddagen. Jeg var selvfølgelig belavet paa en haard Omgang, men Tilfældet kom mig til Hjælp, eller maaske rettere en af Rasmus Nielsens Hjælpere, der vilde overbevise mig om, at Arbejderne godt uden Skade kunde være noget mere sparsommelige. Som Bevis herfor fortalte han, at en god Bekendt af ham var Sygeplejerske og kom meget i Arbejderhjem; hun var saaledes kommet i et Hjem, hvor Konen var syg og laa i Sengen, „og saa kan De tænke Dem, Mads Jensen, saa var der virkelig Sardinere paa Bordet“. Dette blev sagt med en saadan

Højtidelighed i Stemmen, at det rigtig skulde virke. Det kom mig saa vældig tilpas, jeg fik jo her en kærkommen Lejlighed til rigtig at komme i Diskussion om Arbejdernes Kaar i Forhold til andre. Jeg husker ogsaa en Gaardmand, der gav sig i Kast med mig om Landarbejdernes og Husmændenes Kaar, og om de urimelige Krav de stillede, og han angreb ogsaa Udstykningsarbejdet. Jeg havde den Tilfredsstillelse, at til Trods for at det jo næsten alle var Landmænd, der var til Møde, opnaaede jeg at blive belønnet med Haandklap, da jeg afleverede min sidste Replik. Det er jo nok Smaating, men alligevel, da det var mit første Møde, havde det sin store Betydning for mig, og gav ogsaa Mod og mere Sikkerhed i min Optræden, hvilket nok kunde behøves i en Kreds som Herningkredsen var den Gang. Forholdet var saadan, at ved de allerfleste Møder kunde jeg ikke mærke, om jeg havde en eneste Tilhænger, Bifald var en sjælden Vare i Kredsen den Gang, det er derfor let at forstaa, at det betød meget at opnaa det allerede første Gang.

Jeg kunde fortælle mange Træk fra Vælgermøderne i første Omgang, men skal nøjes med et Par. Herningkredsen var dengang, og er vel sagtens endnu, en særlig kirkeinteresseret Kreds, hvor Kampen førtes skarpt mellem Missionen og Grundtvigianere. Det var derfor ikke saa underligt, at Rasmus Nielsen, der var alvorlig Grundtvigianer, ved vort andet Møde samme Dag i Ikast lagde det religiøse stærkt ind i sit Indledningsforedrag, det faldt ham vel nok naturligt. Maaske det ogsaa havde medvirket, at der var afholdt et stort kristeligt Møde om Eftermiddagen. Jeg betydede ham det efter min Mening forkerte heri, og begrundede dette med, at vi, dersom vi skulde ind paa dette Spørgsmaal, let kunde faa det til at se ud som et Kapløb om, hvem af os der var den

mest religiøse, og jeg syntes, det var saa usmageligt, der var nok at tale om endda. Da Rasmus Nielsen igen fik Ordet, gav han mig Ret, og han berørte det heller ikke senere.

Et andet Træk. Dagen efter var vi i Byen Ørre. Der var blevet mig fortalt, at der her var en Socialdemokrat, men han var ikke hjemme og kunde derfor ikke komme til Mødet, jeg var derfor belavet paa at staa ganske alene. Redaktør Vinter, der havde lovet mig at følge med til alle Vælgermøderne, var blevet syg. Byen Ørre ligger ikke saa langt fra Aulum, og derfra mødte to Mænd, Smed Sørensen og Husmand Lars Andersen. De var begge overbeviste Socialdemokrater og kunde nok have Lyst til at stifte Bekendtskab med den Husmand, Herningkredsen her havde faaet fat i, og for Lars Andersens Vedkommende ogsaa nok have Lyst til at give et Ord med i Laget. Han tog Ordet og lod Venstre vide, ikke i forsigtige, men stærke Ord, hvad det var for en Politik, de havde ført. Han udtalte bl. a. til Rasmus Nielsen: „Jeg har læst Rigsdagstiden gennem mange Aar og har fulgt Afstemningerne, og I har tit stemt paa en lumpen Maade“. Denne Udtalelse blev paatalt af Dirigenten, en Lærer fra Byen. Da jeg fik Ordet, udtalte jeg min Forundring over, at det netop var den Udtalelse, der blev paatalt, da jeg syntes, det var den mildeste af dem alle. Jeg skal ellers love for, Partiet fik deres Pas paategnet, saa det ikke var til at tage Fejl af, men selv om det var kraftig Kost, de fik, og Forsamlingen, der alle uden Undtagelse var Venstremænd, nok havde Lyst til at le det bort, er jeg dog ikke sikker paa, uden det bed sig fast hos nogle. — Ialtfald er der siden blevet en god Forening oprettet i Sognet.

Vælgermøderne gik nu deres Gang. Jeg havde det godt ved disse, jeg kunde godt være blandt Mødedeltagerne, der

blev jævnligt sagt til mig, at man ikke var saa uenig med mig, man kunde ogsaa godt lide mig personlig, bare jeg havde stillet mig paa et andet Program, f. Eks. som Husmandskandidat, det kunde have gaaet, men naar jeg stillede mig som Socialdemokrat, saa kunde de ikke have med mig at gøre i politisk Henseende. Det var der jo ikke noget at gøre ved. Jeg kæmpede for mine Ideer det bedste jeg kunde, men noget let Arbejde var det ikke, det var ogsaa forbundet med fysisk Besvær, vi havde jo ikke ret mange Biler dengang, og Raad til at køre i dem havde vi slet ikke. Jeg maatte benytte Toget hvor jeg kunde, og hvor det ikke slog til, maatte jeg tage mod min Modkandidats Tilbud om at køre med ham, ellers var der kun mine egne Ben at stole paa, jeg ejede ikke engang en Cykle.

Der siges, at der er ikke noget saa galt, uden at det er godt for noget, det viste sig ogsaa her. Jeg skulde jo have nogle Stillere, og det kunde jeg sagtens faa inde i Byen, men jeg skulde ogsaa gerne have nogle ude i Sognene. Og da jeg ingen kendte, og der ingen gav sig til Kende som Partifæller ved Møderne, maatte jeg jo se at hjælpe mig paa anden Maade, og her kom mine Spadsereture mig til Hjælp, jeg kunde derved undertiden faa Lejlighed til at komme en eller anden i Tale, som ikke var saa uenig med mig. Jeg opdagede nemlig, at der var nogle, som ikke vilde stemme paa Rasmus Nielsen, men alligevel ikke vilde gøre sig den Ulejlighed at gaa til Vælgermøde, fordi de mente, det vilde være haabløst at give en anden sin Stemme. Det var nu om at gøre at faa dem saa interesserede, at de i hvert Fald lovede at komme til Valg og ved at holde Forbindelsen vedlige, lykkedes det undertiden at erhverve enkelte Stillere. Der kunde fortælles mange saadanne Smaatræk om dette; men det har vel næppe

Interesse for stort andre end mig selv. — Omsider kom Valgdagen, og jeg mærkede, at der var ved at ske en Ændring i Herningegnen, idet jeg opnaaede dobbelt saa mange Stemmer som min Forgænger. Jeg rejste nu hjem, veltilfreds med det opnaaede Resultat, hjem til Arbejdet, der ventede mig.

Jeg lod mig bevæge til at stille mig næste Aar igen, det var betydelig lettere, for nu var jeg blevet kendt med Befolkningen og den med mig. Nok engang lod jeg mig stille, men opnaaede heller ikke denne Gang Valg, hvilket heller ikke kunde ventes, da Kampen stod mellem en Missionsmand og en Grundtvigianer, begge Venstremænd. Jeg forlod saa Herningkredsen. Da jeg nu sagde bestemt Nej og ikke vilde mere, bad mine Partifæller mig, om jeg ikke kunde give dem Anvisning paa en Afløser, som kunde passe dem. Jeg anbefalede dem Gaardejer Kr. Bording, Bøgballe (den nuværende Landbrugsminister), han vilde efter min Mening være vel-egnet. Han sagde ja og har været Herningkredsens Kandidat siden. Herning kunde, efter hvad jeg kan se, ikke have truffet et bedre Valg.

I 1915 var det, vi fik den nye Grundlov, der gav Kvinderne Valgret, hvorefter vi fik almindelige Valg i 1918. Ved dette Valg gik jeg ind paa at lade mig opstille i Bjerrekredsen, hvor jeg vel fik mange Stemmer, men dog ikke nok til at opnaa Valg; min Modkandidat Jensen-Klejs fik endnu flere.

Samme Aar og kort efter var der Valg til Landstinget. Det var det Valg, hvor, som man sagde, de fire Grever blev ombyttet med fire „Statshusmænd“. De fire var Chr. Johansen, Thorsted, A. P. Hansen, Møen, J. P. Olsen, Gjerlev, og mig som Fjerdemand. Landstingsmand har jeg været siden, først som kredsvalgt, derefter som tingvalgt Medlem. Jeg blev nu spurgt, om jeg vilde tage ud i Kredsene for at agitere for

Sagen, hvortil jeg beredvillig svarede: „Ja, mener Partiet at have Brug for mig, er jeg gerne til Tjeneste“. I den Anledning har jeg gæstet mange af vore Forsamlingshuse og Festpladser.

1920 blev et meget travlt Aar, hvad Valg angik, vi maatte til Valgbordet hele 5 Gange, 3 Gange til Folketings- og 2 Gange til Landstingsvalg, foranlediget ved, at Grundloven skulde have en Tilføjelse vedrørende de sønderjyske Landsdele. Mit Parti vilde have mig til at stille mig ved de 3 Folketingsvalg i min hjemlige Kreds (Østbirkkredsen), derved lærte jeg min Kreds, der er meget udstrakt, at kende. Det var hverken af mig eller af andre ventet, jeg skulde blive valgt, men jeg satte Stemmetallet pænt i Vejret.

Samme Aar havde vi Genforeningen med de sønderjyske Landsdele. Om dette Emne er skrevet saa meget, at jeg ikke vil komme ind derpaa.

1924 fik vi ordinært Valg, og jeg blev opfordret til at stille mig i Løgumklosterkredsen, jeg har i den Anledning gennemrejst denne Kreds paa Kryds og Tværs, 2 Gange, for at holde Møder. Jeg vandt mange Venner og satte Stemmetallet i Vejret fra 401 i 1920 til 1414 i 1924. Det Kendskab til Folk i Sønderjylland, som jeg derved fik, kom mig til megen Nytte, da jeg senere fik med Jordfordelingspørgsmaalet at gøre dernede.

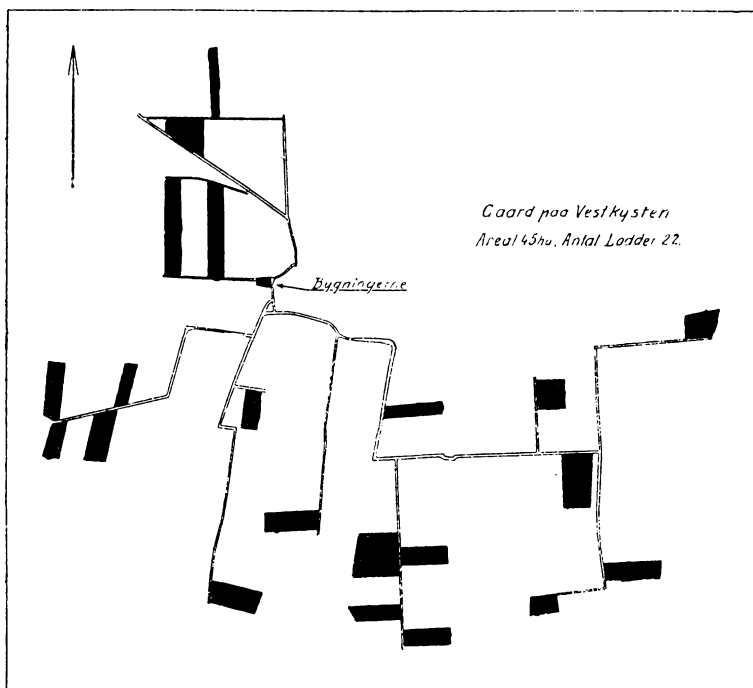
JORDFORDELING

Da Valget til Folketinget i 1924 var forbi, var der blevet et andet Flertal og som Følge deraf et andet Ministerium. Kr. Bording var da blevet Landbrugsminister. Kort før Valget

var der vedtaget en Lov, hvorefter der skulde vælges en Kommission, der fik til Opgave at fremme Jordfordelingen i de sønderjyske Landsdele. Det blev nu den nye Ministers Opgave at faa denne Kommission valgt, han henvendte sig i den Anledning til Gaardejer Reftslund Poulsen, Bovlund, Gaardejer og Sogneraadformand Jørgen Tingleff, Lund, om de vilde være Medlemmer af en saadan Kommission, og til daværende Dommerfuldmægtig Hammerich, Løgumkloster, om han vilde være Sekretær for Kommissionen, og til under tegnede, om jeg vilde være Formand, vi gik alle med, fordi vi syntes, det var et interessant og nyttigt Arbejde, omend det maaske nok vilde blive et Taalmodighedsarbejde.

Det er ikke altid saa let at faa Folk til et forstaa Fordelen ved at bytte den Jord, de har liggende længst borte, med en anden Mands, som ligger nærmere ved, det var ikke mindst vanskeligt, naar Bytteobjektet var Jord, som man maaske havde arbejdet med i al sin Tid, som maaske havde tilhørt Far og Bedstefar og længere tilbage i Slægten. Det var imidlertid blevet nødvendiggjort, fordi det var praktisk at gaa over til en anden Driftsmaade. Mange Gange bestod en enkelt Ejendom af et Utaal af vidt spredte Parceller, som det næsten vilde være umuligt at drive som moderne Landbrug, selv om det naturligvis kun undtagelsesvis var saa galt som i et bestemt Tilfælde, hvor man har regnet ud, at Markskellene udgjorde ialt 14 km, — medens de, hvis Ejendommen blev samlet, kun vilde blive $2\frac{1}{2}$ km. — Sammestod vilde Driften i Fremtiden give en aarlig Arbejds kørsel af 6800 km (medens den, hvis Ejendommen blev afrundet, vilde svinde ind til 800 km). Og Manden og hans Heste kunde jo ikke godt være tjent med hvert Aar at trave $\frac{1}{6}$ af Jordens Omkreds!

En hel Del af Bønderne kunde naturligvis godt forstaa

Gaard i Vest-Sonderjylland (de sorte Firkanter er Gaardens 22 Parceller).

Nødvendigheden af en ny Jordfordeling og gøre sig fortrolig med at skifte, men selv om man mødte den Forstaaelse, kunde der jo let være andre Vanskeligheder, Prisdorskel var der jo næsten altid, der skulde udjævnes, og det var just ikke den Parcel, man fik tilbudt, man havde tænkt sig; der var maaske nok en anden, hvis den kunde erhverves, det skulde der saa prøves paa. Den kunde maaske nok faas, men ikke i Bytte med denne her. Der maatte nu forsøges, om der var en anden Parcel, som faldt i Smag, var dette ikke Tilfældet, maatte der forsøges igen. Det kunde meget let hænde, at der blev handlet om den samme Parcel flere Gange, før den kom til at tilhøre den rette Ejer, og saadan kunde der være

mange Vanskeligheder. Der kunde ogsaa være Vanskeligheder, man ikke kunde forstaa, men som man alligevel maatte respektere; det kunde ogsaa hænde, man maatte rejse bort med uforrettet Sag første Gang, men at der saa kunde komme en Ordning senere. Det var et meget interessant Arbejde og et Arbejde der gav Glæde, naar det gav Resultat, men et Taalmodighedsarbejde var det. *) For mig, der hidtil var fremmed i Landsdelen, var det med særlig Interesse, jeg lærte en stor Del af de sønderjyske Landmænd at kende med deres Særpræg, ligesom jeg ogsaa erhvervede ikke saa lidt Kendskab til den sønderjyske Befolkning i Almindelighed. Der kunde siges meget herom, ogsaa om Lovens Praktisering, men da dette ikke skal være noget Leksikon, vil jeg nøjes med at sige, at der fra Lovgivningens Side er gjort meget for at gøre Betingelserne saa lette som muligt, og fra Kommissionens Side det mest mulige for at vække Interesse. Der er ogsaa udrettet meget, og der har været et godt Samarbejde med Statens Jordlovsudvalg samt den sønderjyske Hypoteklaanefond.

Der er Steder, og ikke mindst hvor der har været et saadant Samarbejde, hvor Eggen fuldstændig har skiftet Karakter, det er nok en Rejse værd at stifte Bekendtskab hermed, Vejledning og Oplysning kan man uden Tvivl faa ved at henvende sig til Jordfordelingens Kontor i Tønder.

---

*) Mads Jensen's mangeaarige Medhjælper, den nuværende Leder af Jordfordelingsarbejdet, Landinspektør Mosbech, skriver herom: Møderne blev altid ledet paa en rolig og værdig Maade, der indgød Respekt. Under Forhandlingerne om Magelæg skabte Mads Jensens rige Lune og Utaal af Anekdoter og muntre Historier en velvillig Stemning, som ikke var uden Indflydelse paa Resultatet. Var en Landmand særlig treven, kunde det ofte hjælpe, at Landstingsmanden drøftede Sagen nærmere med ham en halv Times Tid i et Sofahjørne.

Alt i alt har det været et meget interessant Arbejde, som jeg med Vemod forlader. Naar jeg alligevel gør det, er det fordi jeg er nødt til det, mit Helbred tillader mig ikke mere at deltage i Arbejdet, men dette er ogsaa i gode Hænder alligevel, og jeg vil i Tankerne følge Kommissionen paa dens Vej, og medgive den alle gode Ønsker. Det er et Arbejde, der kan lette Landmanden meget i sin daglige Færd.

Meget er ordnet, mere er tilbage, jeg ønsker mine tidligere Medarbejdere Held til fortsat Arbejde med gode Resultater til Glæde for dem og til Gavn for den sønderjyske Landmand i Almindelighed.

★

Naar jeg ser tilbage over Aarene af mit lange Liv, synes det mig rigt og frodigt. Jeg har jo levet i en Opgangperiode for de underste, fortrykte Lag i vort Folk, i en Tid, da Smaafolk rejste Hovedet, rettede Ryggen og skimtede et Maal, og jeg har efter Evne været med i dette Rejsningsværk. Og i mit Hjem med dets trolige Samarbejde og trofaste Sammenhold har jeg haft Baggrunden for mit Virke.

Mange forskellige Forhold har jeg kendt, mange Mennesker har jeg arbejdet sammen med, Skuffelser har jeg vel ogsaa lidt, baade naar det gjaldt Sager og Personer; men i det store Hele har mit Liv dog ikke betaget mig min gode Tro til Menneskene og mit Haab til Fremtiden. Selv om Verden nu er af Lave og hver Dag nedbryder, hvad Folkenes Flid ikke i Aarevis kan genopbygge, og selv om jeg vel ikke kan vente at opleve en ny Dags Lysning i Øst, vil jeg ikke miste Troen paa, at Arbejdets Mænd og Menneskehedens Talsmænd engang skal gives Lov til at skabe en bedre Verden, hvor noget af det, vi i vort Slægtled har arbejdet for at saa og plante, kan vokse sig højt og stærkt.

M. J.

EFTERSKRIFT

I Foråret viste Mads Jensen-Åle mig, hvad han havde skrevet, og derigennem genoplevet i Mindet, om sit lange, indholdsrige Liv. Jeg læste det med stor Interesse og glædede mig til at få ham til på sin stilfærdige Måde at supplere Fortællingen og isprænge den endnu flere af de lune Småtræk, han var så rig på. Vi prøvede også et Par Gange, men M. J.s Kræfter var for små og få. Alligevel, selv om Beret-

Mads Jensen og Hustru i de senere Aar.

ningen — mest på Grund af hans Beskedenhed — er lidt knap og tør, har han fortalt os om et Tidsafsnit, som i altfald for Ungdommen allerede er gledet over i Historien, men som ikke må glemmes.

Da Socialdemokratiet dannede sit første Ministerium, var det paa Tale at gøre M. J. til Landbrugsminister. Men han sagde nej. Hans Beskedenhed og kritiske Bedømmelse af sig selv gjorde, at han følte Ministerposten måske kunde stille ham overfor Spørgsmål, hvor han ikke vilde være overlegen og sikker i sin Sag. Han foretrak at vie sine Kræfter til et Arbejde i Linie med det store Udstykningsværk, der havde optaget ham så stærkt, nemlig Arbejdet for en bedre Jordfordeling i Sønderjylland. Derimod var han ivrig for at få sin yngre Ven, Kr. Bording, som han i mange År havde holdt af og beundret, valgt til Landbrugsminister.

Hans Beskedenhed var dog ikke uden en vis lun Selvfølelse. Der fortælles, at da det socialdemokratiske Rigsdagsparti havde vedtaget at modtage Indbydelse til Hove, sagde Mads Jensen nej Tak. Og da man spurgte ham, hvorfor han ikke gik med, svarede han „A holder ikke af at ta' mod Indbydelse fra Folk, a ikke kan byde igen“.

Mads Jensens Liv har været rigt og lykkeligt, en Lykke, der særlig skyldtes, at det Arbejde, der blev hans, var af den Art, at det bidrog til at bedre Kårene for Småfolk. Han, der gennem sin Barndom og Ungdom så stærkt havde følt Trykket af at høre til de små i Samfundet, for hvem der dengang så godt som ingen Muligheder var, måtte stærkere end de fleste føle Glæden over at kunne være med til at finde Vej frem netop for dem.

Den stærkeste Kraft i hans Liv og det som var med så afgjort at præge hele hans Væsen, var det smukke Familieliv,

der var den lyse Baggrund for hans Tilværelse. — Hans Hustru var et sjældent Menneske. Lille og beskeden, som hun var af Ydre, besad hun stor indre Kraft. Ikke alene kæmpede de trofast sammen for at skabe sig et Hjemsted; da de offentlige Arbejder mer og mer tog Mads Jensens Tid, sled hun og Børnene af yderste Evne, for at det ikke skulde spores i dens daglige Drift. Bedriften skulde ikke alene holdes vedligede derhjemme, den skulde blive ved at gå fremad.

Men ikke nok dermed. Da Mads Jensen senere fik sin Gærning i Rigsdagen og i andre offentlige Hverv, blev hun også her ham en god Rådgiver og Støtte. Også dette Arbejde blev de fælles om. Han satte hende ind i Spørgsmålene og lyttede til hendes Råd. Var man sammen med dem en Aften, og Samtalen faldt på sociale eller politiske Spørgsmål, mærkede man hvor klart skuende og levende den lille jyske Husmandskone også her var med. Og dette nære Samarbejde gav hele Hjemlivet sit Præg. Det var som lyste det ud af Mads Jensens Væsen og hele Færd hvad for et harmonisk, lykkeligt Hjem, der stod bag ham.

Leila Lange.

Nyt Bogforlag
Odense